

HET DUMBAR HANDSCHRIFT

*Idioticon van het Overijsels
in het einde der achttiende eeuw
samengesteld door*

GERHARD DUMBAR - DEVENTER
HERMAN SCHOLTEN - HAAKSBERGEN
EN JAN AREND DE VOS VAN STEENWIJK
VOLLENHOVE

Uitgegeven door
DR H. L. BEZOEN

N.V. UITG.-MIJ Æ. E. KLUWER - DEVENTER
M C M L I I

HET DUMBAR-HANDSCHRIFT

GERHARDUS DUMBAR,
JURIS UTRISQUE ET PHILOSOPHIAE DOCTOR,
AC MAGISTRATUS DAVENTRIENSI AB ACTIS.
ANNO ETATIS XLIX.

Quae manus Artificis Dumbarum sculpsit in aere,
Oblita est meritaе querna sarta comae.
Hoc Duce prisca patent, civem decorate tubantes,
Tempora neglectae (proh dolor!) historiae:
Diva tenax veri, scribentis praevia dexterae,
Doctaque sedulitas grande peregit opus.
Accipe, Posteritas, grata quod mente rependes,
Praeclaro tribuens praemia digna Viro.

P. VLAMINGIUS.

HET DUMBAR HANDSCHRIFT

*Idioticon van het Overijsels
in het einde der achttiende eeuw
samengesteld door*

GERHARD DUMBAR - DEVENTER
HERMAN SCHOLTEN - HAAKSBERGEN
EN JAN AREND DE VOS VAN STEENWIJK
VOLLENHOVE

Uitgegeven door
DR. H. L. BEZOEN

N.V. UITG.-MIJ Æ. E. KLUWER - DEVENTER
M C M L I I

VOORBERICHT

DE zeventiende eeuw heeft geen wetenschappelijk woordenboek van het Nederlands voortgebracht, is niet voortgegaan op de weg die door Cornelis van Kiel, ook geheten Kilianus of meestal Kiliaan, was gebaad met zijn *Dictionarium van 1588*, daarna *Etymologicum sive Dictionarium genaamd*, en gedurende de achttiende eeuw was „Kiliaan” ook voor de geleerden het grote Nederlandse lexicon; de historieschrijver van Gelderland en burgemeester van Arnhem Gerard van Hasselt bezorgde er nog in 1777 een herdruk van even nadat, door de leden van de in 1766 te Leiden opgerichte *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, een „Beredeneerd plan” was ontworpen „tot het vervaerdigen van een Algemeen Omschrijvend Woordenboek der Nederlandsche Tale”. Het bleef echter niet bij een plan, men sloeg de hand ook aan de ploeg, maakte uittreksels uit verschillende schrijvers, doorzocht oude oorkonden, handvesten, bracht gewestelijke woorden bijeen en ieder jaar, van 1774 tot 1794, werd er verslag gedaan „wegens het Woordenboek der Maatschappije”. Zo delen de gedrukte Handelingen van 1778 mee, dat de heer Van Engelen aan de Maatschappij een Verzameling van Overijsselsche Woorden heeft bezorgd die door twee zijner vrienden te Deventer ten dienste van het Woordenboek is opgemaakt, dat die verzameling ter aanvulling in handen is gesteld van de heer Scholten en dat het zaak zou zijn van iedere provincie zulk een *Idioticon* te verzamelen. De Handelingen van 1779 leren dat genoemde Scholten de verzameling nagekeken en ook „met verscheide aantekeningen en ophelderingen vermeerderd”

heeft, zoals hij dat in 1780 zal doen met „eene verzameling van Overijsselsche en ook eenige Friesche woorden” die door de heer De Malnoë is ingeleverd. Beide, door Scholten vermeerderde, lijsten worden voorts aan de heer J. A. de Vos van Steenwijk te Vollenhove gezonden, die ze „met eenige aanmerkingen en bijvoegsels” weer aan de Maatschappij doet toekomen. In 1781 arriveert er een tweede „Lijst van Woorden of Spreekwijzen, meest te Deventer of daaromtrent gebruikelijk”, thans rechtstreeks van Dumbar, die onderwijl tot lid der Maatschappij is benoemd; daarnaast komt er ook een collectie uit de Meierij binnen en worden lijsten van Walcheren en Vlaanderen weer rondgestuurd ter aanvulling. Als de sekretaris in zijn voorlezing van het verslag gewaagt van de derde door Dumbar gezonden verzameling is het 1782 geworden; die derde lijst wordt evenals de tweede toegevoegd aan de eerste verzameling.

In de gedrukte Catalogus der Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden I (1887) staat de collectie te boek als: „G. Dumbar Jr (?), Lijsten van woorden en spreekwijzen meest te Deventer in gebruik. Met aanmerk. 105 blz. 4°, en losse bladen 8° Obl. in port. — (115). Vgl. Handel. 1778 bl. 9, '81 bl. 6, '82 bl. 5”. Terwijl de Handelingen uitdrukkelijk en meermalen de lijsten noemen als afkomstig van Dumbar, plaatst de schrijver van de catalogus dus een vraagteken achter zijn naam. De heer F. J. Schellart, die enige jaren geleden een academische scriptie over het handschrift heeft gemaakt, wijt het vraagteken aan de omstandigheid dat een tweetal door Dumbar geschreven en te Leiden bewaarde brieven, van 1776 en 1794 daterende, een geheel ander schrift vertonen dan de woordenlijsten. Men herinnere zich daarbij dat de Handelingen spreken van twee vrienden van Van Engelen; daarom veronderstel ik dat de woordenlijsten geschreven of in het net zijn geschreven door een medewerker die achter het patronaat van Gerhard Dumbar Jr verborgen is gebleven. Intussen lijkt mij dat geen bezwaar om van het Dumbar-hs. te blijven spreken, naar Gerhard Dumbar, de geleerde, jurist, econoom en geschiedkundige, de patriot en federalist die in 1743 te Deventer werd

geboren en er in 1802 overleed. Van 1770 tot de orangistische omwenteling in 1787 was hij secretaris van de stad, dan ambteloos burger en in '95 werd hij griffier van de provincie; de gebeurtenissen van Januari '98 brachten hem enige maanden in de gevangenis. Over zijn leven en zijn talrijke geschriften zie men o.a. Nieuw Ned. Biografisch Woordenboek I 759—761.

De verzameling bestaat uit een in blauw-grijs carton gebonden schrijfboek dat de drie lijsten van „Woorden en Spreekwijzen meest te Deventer of daaromtrent gebruikelijk” bevat. De eerste is voorzien van bijvoegsels van een andere hand, die blijkens het bovenstaande van Scholten stammen en die in de hier beneden volgende uitgave van het handschrift tussen [] zijn geplaatst; al wat in dit gedeelte tussen die teksthaakjes is geplaatst is van zijn hand, dat is van de hand van: Herman Scholten, die in 1726 te Haaksbergen werd geboren, sedert 1744 te Harderwijk studeerde, na 1747 proponent en predikant te Diepenheim en sedert 1765 hoogleraar te Leiden was, waar hij in 1783 overleed; in 1778 was hij lid van de Maatschappij geworden. Tussen de eerste en de tweede lijst van Dumbar zijn bovendien „Aanmerkingen op de Lijst” enz. en „Vermeerdering van de Lijst” enz. gebonden van een andere hand. Blijkens de Handelingen en ook blijkens het schrift van een door de heer Schellart vergeleken brief is die toevoeging het werk van een van de oudste leden der Maatschappij: Jan Arend de Vos van Steenwijk, wiens leven evenals dat van Gerhard Dumbar leerde hoe „in onrustige tijden het verkrijgen van aanzienlijke ampten en wederom van dezelve verlaten te worden niet zelden in den omtrek van weinige jaaren op elkander volgen”. Want nadat hij, in 1746 in Vollenhove geboren, aan de hogeschole van Utrecht zijn studiën voltooide en tot doctor in de rechten was bevorderd, bekleedde hij de ene hoge functie na de andere. Hij was beschreven in de Ridderschap van Overijsel, was o.a. korte tijd Thesaurier-Generaal van de Bataafse Republiek, lid van de Staatsraad, Landdrost van Gelderland, en ook nog Commandeur, later Coadjutor van de Duitse Orde. In 1813 kwam er, op het buitengoed De Oldenhof bij Vollenhove, een einde aan het leven

van de bedrijvige en geletterde man van wie de Handelingen der Leidse Maatschappij van dat jaar met grote waardering gewagen. In de van zijn hand stammende „Aanmerkingen” komen woorden (bede dienst, bengelen, bentert, benk, bissingen, bijslag, folmolen e.a.) voor, die in de lijsten van Dumbar ontbreken: vermoedelijk zullen die artikelen doelen op de collectie van De Malnoë die in de Handelingen genoemd maar niet in het Dumbar-hs. wordt aangetroffen.

In de druk heb ik mij de nodige vrijheid veroorloofd inzake invoeging of weglating van leestekens; op dat punt zijn vooral de bijdragen van Scholten nogal slordig. De vaak inconsequente spellingen zijn behouden; de titelwoorden worden, anders dan in het origineel, weergegeven met hoofletters met een punt er achter. De boogjes en streepjes die de u's inz. van Dumbar sieren zijn weggelaten; dat moest ook gebeuren met de strepen waarmee Scholten de zachtkorte o placht aan te duiden.

Tenslotte rest mij nog de aangename taak mijn dank uit te spreken jegens de heer J. H. van Heck, aan wiens belangstelling het te danken is dat een uitgave van dit belangrijke handschrift tot stand is gekomen; zonder zijn royale steun zou daar stellig niet van gekomen zijn. Prof. Kloeke, de Leidse conservator dr G. I. Liefstinck en de heer F. J. Schellart ben ik erkentelijk voor de overige hulp die zij mij hebben verleend, het Bestuur van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde voor de toestemming die het mij gaf om het manuscript te publiceren.

Koevorden, Maart 1952.

H. L. BEZOEN

LIJST VAN WOORDEN EN SPREEKWIJZEN
MEEST TE DEVENTER OF DAAR OMTRENT
GEBRUIKLIJK

LIEVEN. Bijvoeglijk naamwoord. Dit woord wordt bij de landlieden hier omtrent gebruikt en ik kan deszelfs beteekenis niet korter aanduiden dan met te zeggen dat het veel overeenkomst heeft met het Engelsche *cheerful*. Ik heb het niet alleen van menschen maar ook van dieren, b.v. van een hond die jegens zijn' meester kwispelstaartte, horen zeggen. Men voegt het nooit [adjective] bij een zelfstandig naamwoord. Dus zegt men wel: *Wat was hij*, of: *wat was de man of vrouw of het beest lieven!* Maar niet [te weten niet in die betekenis]: het is een lieven man of lieven hond. [*Lieven* betekent blij, vrolijk, in zijn schik, dog schijnt zulk eene blijdschap aan te duiden welke een bewijs is van liefde en genegenheid voor dien of dat, welks tegenwoordigheid of verkrijging die blijdschap veroorzaakt; c. Mel. Stoke VIII vs. 1120, IX vs. 120.]

MOLFEREN. Een molenaar hier ten platten lande neemt geen geld voor het malen van der landlieden koorn, maar hij *molfert*, dat is hij schept een zeker gedeelte uit het ter male gebragte zaad en behoudt dat als zijne belooning voor zich. Eigenlijk moest het *molsteren* zijn, want ik vind bij Kiliaan: *molster*, *molter*, *pretium molarium* etc. [*Molsteren* is ook gebruikelik; *molfer-kiste*, dus kiste daar de muller zijn koorn in doet; *molfer-vat*, vat daar hij dat koorn mede uit den romp schept; *molfer-zaad* is dat koorn zelf; *molfer-vrij* is iemand wiens koorn niet mag gemolferd worden.]

KWENNE. Een koe die nooit gedragen heeft. Ten Kate 1 D. bladz. 22 A. telt dit woord onder de verouderden, doch

't wordt hier omstreeks nog standvastig gebruikt. Hij spelt het quene. [En zoo spreekt men nog te Leiden; boertende noemt men eene onvruchtbare vrouw ook wel: ne *kwenne*.]

TUEMIG of TEUMIG. Ik schrijf dit woord volgens de uitspraak die men het geeft ten platten lande in deze Provincie, waar het nog gebruikt wordt in de zelfde beteekenis die bij Kiliaan gevonden wordt op *tomigh*, *otiosus*, *vacans*. Van hier ook 't verb. act. *tuemen* of *teumen*, bij voorb. *tuem ij daar nog wat?* d.i. blijft gij nog wat op die plaats? [Men zegt in Twente: ik kan het niet *betuemigen* = ik heb er geen tijd, gene onleede toe, *het paerd staat tuemig*, doet niets; de H.D. hebben *zäumigh*. -- *Tuemen* heb ik nooit hooren gebruiken, maar wel *tueven* (toeven, vertoeven): *tueve ij daar nog wat*, d.i. blijft gij nog wat op die plaats? houdt gij u daar nog wat op? Mogelijk is beide *tuemen* en *tueven* in gebruik evenals *staven* en *stamen*, *boekstaven*, *stamelen*.]

HOLTING, MARKEN, ERFGENAMEN, GEMEENTEN, SCHUTTERS. De landerijen in onze Provincie zijn alle verdeeld in zekere districten die *Marken* genaamd worden. De eigenaren van de erven welke in eene van die *Marken* liggen noemt men met betrekking tot dezelve *Geërfden* of, en wel meestal *Erfgenamen* [of *goedheeren*]. Deze *Erfgenamen* hebben uitsluitend recht om de gemeene velden onder hunne *Marke* behorende, die eigenlijk *Gemeenten* of, bij verkorting, onder de *landlieden* *Meenten* en *Meenen* geheeten worden, ten behoeve van hunne erven te gebruiken: en zijn daar tegen verplicht de wegen en weteringen die 'er door loopen, in goeden staat te houden, enz. De Vergaderingen, welke van tijd tot tijd door de *Erfgenamen* gehouden worden, noemt ons *Landrecht* 2. D. tit. 27 *Markengerichten*: in den omgang zegt men *Erfgenamen-vergaderinge*, maar in Twenthe spreekt men van 't houden van een' *Holting*. De voorzitter in deze vergadering, of op een' *Holting*, en te gelijk de geene welke het voorname bestier der *markenzaken* in handen heeft, draagt den naam van *Markenrichter* of *Holt-richter*; zie 't *Landr.* Ibid. De *Schutters* zijn bedienden van de *Marke*, welke het aanbevolen

is toe te zien dat geene onbepaalde gebruik van de gemeente maaken enz. [Zulke Schutters heeft men niet in alle markten; palen welke de ene markt onderscheiden van de andere heeten *mark-paalen*; *hij is in alle markten beregtigd*, eig. iem. die in alle markten een goedheer of eigenerfde is, oneig. die overal, daar wat te halen is, zich weet in te dringen.]

VOSPER. Dat is voetspoor, teeken welk een dier gaande in de aarde nalaat; want, volgens 't onderrigt van een' boer uit Colmeschate, is het geen gewoonte dit woord van een mensch sprekende te bezigen. 't Is der moeite waard ook een boeren Spreekwijs, waarin dit woord meest en voornamelijk gebruikt wordt, te ontvouwen. *Hij heeft in een verkeerden vosper getreden* zeggen zij, wanneer ze een mensch, schaap, of ander dier ziek zien, zonder de kwaal te kennen of eene andere dan bovennatuurlijke oorzaak daar van te kunnen gissen; en hunne meening is deze. De plaats waarop een mensch vermoord is, ik zeg bepaaldelijk vermoord, want als iemand wettig, het zij in oorlog, het zij van gerichts wegen, gedood is geldt het niet; zulk eene plaats heeft die eigenschap, dat, wanneer in 't vervolg eenig mensch of beest op dien zelfden dag van eenig volgend jaar, hoe lang ook daar na, en op 't zelfde uur en oogenblik waar op de moord geschied is, op die nootlottige plaats treedt, dezelve daar door op eene zekere wijze word aangedaan, waarvan zij, zeker zo min als van andere herssenschimmen, geen verder berigt kunnen geeven. Doch zij kennen de kwaal en kennen ook het geneesmiddel; 't welk hierin bestaat, dat een der bijwezenden in zijn slinker schoen zijn water maakt en zulks aan den Lijder te drinken geve. De boer, van wien ik dit heb, verzekerde mij, en ik heb geene reden om zijn zeggen in twijfel te trekken, dat hij dit middel zelf aan een' anderen, dien hij noemde, behalven ook wel aan beesten, 't welk gemeen was, had zien toedienen; en dat, hetzelfde geen goede uitwerking gedaan hebbende, men getragt had tot een ander van den zelfden aart toevlugt te nemen: men haalde namelijk in allen ijl een mes 't welk niet ver van daar (in Epse) bewaard wordt en waar mede wezenlijk een

(A) en Tuente of berokt men
 t'zot voor de veldslag, pan
 van een onrecht, te dit sprak
 wye sig kende in ene cune
 verpelt otracim, wrode die
 ook gebruikt van 120, and
 aronischelek eenige rechte
 overvallt van wraam
 men denkt dat by te
 heket is, dog van de
 menige omstandigheid
 heeft men ons niet kunnen
 zeggen

is het geen geveente Dit woord nau
 een vanden de sprekende te berigen
 is der moedige waard ook een daeran
 sprac kint, maar in dit woord maelt
 en voornamelyk gebruikt wordt te
 ontvanden. Hij heeft in een kuden
 halper gebroet zeggen zij, wanneer
 ze een manlek, dekap, of ander die rich
 ten, van de de kuaal te kansen of come
 ande van bovonnatijlike koraal
 daar van te kunnen gillden, en kanna
 meening is deze. De plaats waar op een
 manlek vermoord is, ik zeg kapak de k
 vermoord, want als jomant dellig, het zij
 in oorlog, het zij van gericht te bewegen,
 gdaaf is gellit het niet; nill ene plaats
 heeft die eigendekap, dat, wanneer in te
 veruoly kanz waldch of healt op dien
 katz dan dat van enig volgend jaar, hee
 lang ook daer na, te op te kette ten en
 oeffenblek waar op de moede godelied is,
 op die naet lottige plaats treedt dezake
 daer door op ene zekwe wijze word aange
 daan, waar van tij, zekak zo min all man
 daere kerfken te kinnen, geen vnder
 brijt kinnen gaanen. Daek tij, kansen
 de kuaal en kansen ook het gemaekmid
 del; te wolk hier in betkaat, dat een
 Paar

Een bladzijde van het handschrift, door Herman Scholten van een kanttkening voorzien.

moord geschied is, met dit mes sneed men een stuk brood en dit moest de lijder eeten, om van den invloed van den kwaden Vosper verlost te worden: doch dit kwam te laat, de man was te ziek om het te kunnen slikken, en het was niet voor toen dat men in 't begrip kwam van een' heelmeester te haalen, die den lijder genas. [In Twente zegt men *vöspel* (de klank der *ö* verschilt van *o* en *o* in *hol* en *vol*), het eerste deel van 't woord is mogelijk ene verkorting van *voet*; dat het nooit voor de voetstappen van een mensch gebruikt worde, durve ik niet verzekeren; *hij heeft in* etc. is mij onbekend*; vosper zou zoo veel kunnen wezen als voetspoor; de H.D. heten de vospelen van een hert ferte.] [In Twente gebruikt men 't ook voor de voetstappen van een mensch en de spreekwijs *hij heeft in ne kwaa vospel etraeën* wordt daar ook gebruikt van iemand wien schielik eenige ziekte overvalt en van wien men denkt dat hij behekt is, dog van de overige omstandigheden heeft men mij niets kunnen zeggen.]

SMOKKELEN, BESMIKKELEN. Ik vinde bij Kiliaan wel smeeckelen, blandiri, palpare en besmackelen, maculare; doch smokkelen en besmikkelen zoek ik 'er vergeefs. *Smokkelen* is bij ons sluik-handel drijven, waar van *smokkelaar* en *smokkelarij*. *Smokken* of *smokkelen* is in den gemeenzamen of boertigen spreektrant ook 't zelfde als of men zeide kussen en likken. De uitspraak van de *o* is dof. *Besmikkelen* gebruiken we voor eerst in de beteekenis van Kiliaans besmackelen en ten tweeden zeggen we *iemand besmikkelen* voor iemand een roes aanzetten. [In Twente is *smokkelen* etc. sluiken etc., *smokken*, kussen dat het klapt; de andere woorden zijn mij onbekend.]

GROVE KRUKKE. Dus noemen de boeren het groote Abee in 't Abee-boek. Zij hebben ook een Spreekwoord, *de grove krukke van agteren lezen*, dat is vloeken.

* De woorden *dat het nooit* enz. tot en met de woorden *mij onbekend* zijn (door dezelfde hand) in het handschrift doorgehaald. Deze kanttkening is door de commentator bij het begin van het artikel Vosper onder aan de pagina gezet; de volgende, blijkbaar de vrucht van nadere informatie in Twente, staat enige regels lager in margine.

BETOTEREN of BETEUTEREN. Stelt Ten Kate 1. D. bl. 279 onder de verouwerde woorden. In passieve zeggen wij nog dagelijks *hij was zeer beteuterd*. [In Tw. zegt men ook *betutteld*, bedonderd; *iemand beteutelen* is hem in 't net krijgen.]

STARKE, STERKE. Een jonge koe die nog niet gekalfd heeft. Een *sterken-kalf* wordt met er tijd een sterke. [Als een kalf jong wordt, vraagt men of het een *starken-kalf* is of een *bollen*.]

NUUREN. De koe *nuurt* of *staat vol nuurens* zeggen onze landlieden, om uit te drukken, dat ze ten eersten kalven zal. [Zoo veel te groter het geer en het vazel is, zoo veel te verder is ze met het nuuren; ze *begint te nuren*, ze *staat vol nuurens* en moet binnen 2 of 3 dagen melk worden = kalven; *maan-nuuren*: als het gier der sterken, voor het eigenlike nuren bij 't wassen der mane groter wordt, zegt men: *de sterke maan-nuurt*, 't is *maar maan-nuuren*.]

DELE. 't Welk Kiliaan door 't algemeene woord vloer verklaart, is in onze boerenhuizen bepaaldelijk de dorsch-vloer. [In Twente noemt men ze de *delle*.] Aan wederzijden van dezen vindt men de stallingen voor 't vee. Boven die stallingen liggen sparren, welken den naam van

SLIETEN dragen, dienende om 'er stroo of hooi op te bergen: en de zoldering door deze slieten gevormd wordt collective de

HILDE genoemd, welk woord ook bij Kiliaan te vinden is. [Den *balken* is de zolder boven de deele, de *hilde* is de zolder boven de stallen, welke doorgaans in 't afdak is, en zelfs wel onder den balken.]

HAKKE, HAK. De hiel, het agterste deel van een voet. [*Iemand de hakken laten zien*, d.i. voor hem vluchten, weglopen; *ne hakke* is ook een werktuig daar het land, en vooral het veen, dat gebrand en daarna bezaaid zal worden, mede omgehakt wordt.]

HOT en HAAR. Dat is herwaards en derwaards. De boer agter den ploeg, zijne paarden zo wel met de stem als den toom bestierende, roept *hot* als dezelve regts, en *haar* als zij

lings zullen wenden. In Twenthe gebruiken ze in plaats van hot *sti*. [*Haar* zal zoo veel zijn als hierheen, naar den voerman toe; wat *stie* en *hot* zij weet ik niet; *hot* zegt in Twente ook zoo veel als vord, gaat aan; *de ene wil hot en de andere haar* = zij zijn niet eensgezind.]

PEERDEDOOD. Het Gemeen te Deventer geeft dezen naam aan een dienaar of suppoost van den onderschout. Waarom weet ik niet. Te Zutphen meen ik, gebruikt men dit woord van de hondenslagers in de kerken. (Te Nijmegen noemt het gemeen den dienaar des onderschouts *molenkijker*, ook wel *bijnagel*, indien ik wel onderrigt ben. *)

DOBBERT. Het ampt van kerkbewaarder, of gelijk men elders zegt hondenslager is te Deventer met dat van doodgraver vereenigd; en die dezen waarneemt wordt *dobbert* genaamd. In Friesland gebruikt men dubbe nog voor een kuil. Kiliaan heeft dubben onder de aarde, subdere subsolum etc.

TIJEN. Kiliaan verklaart dit onder anderen door tendere, ergens heen gaan, en in dien zin wordt het in Twente nog veel gebruikt. [*Hij tijde gauw naa huis; laat hem betijen*, dat is geworden, begaan; c. Melis Stoke, betijen, betijde is ook beschuldigen.]

MOTZE. De Twentsche schippers geven dezen naam aan eenen zeer wijden overbroek die zij, varende, over hun anderen broek heen trekken.

DUN-EGGE. De slaap van 't hoofd. *Egge* wordt hier en daar door 't Gemeen gebruikt voor zijde of kant. Kiliaan verklaart het door angulus. Hij heeft ook dunne, dunninghe, tempora, doch niet het hier gebruikelijke zamengestelde *dun-egge*. Heeft het bekende *diefegge* (fur foem.) hier mede eenige verwantschap? [*Zelf-egge, zelf-kante* = lijst, *egge* van 't mes, acies cultri; A.S. *ecge*, acies; *dun-egge* is de dunne *egge* van 't hoofd; in 't Psalt. AS van Spelman staat Ps. 131 : 5 *dunwengum, temporibus*.]

ZIGT. Een soort van zeis geschikt om koorn te maajen.

* Deze toevoeging stamt, blijkens het geheel andere schrift, niet van Herman Scholten.

[Dezen heet ook *bouw-zicht*.] Een *plaggen-zigt*, die van eene geheel andere gedaante is, dient tot het maajen van zooden uit de heide. [In noordholland gebruikt men, zoo ik meen, *zegel* en *zegelen* voor zicht en met eenen zicht majen.]

PLAGGEN. Zijnde eene soort van zooden, die egter meest van veldgrond gemaaid worden, en welker gebruik is dezelve met mist te vermengen en nadat ze dus een tijd gebroeid of gerot hebben op de akkers te brengen. [*Plaggenmest* is onderscheiden van *stal-mest*.]

SCHADDEN. Eene andere soort van zooden, die niet gemaaid, maar gestoken worden [niet op 't veld, maar op 't veen of veenigen grond]. Zij dienen den boeren in plaats van turf. Kiliaan vertaalt schadde dus ook door *cespes*, *gleba*.

NERF. [m.]. Erve, erf, nerf, nerve, bij Kiliaan *superspicies cutis* etc. Wij gebruiken dit woord voor de oppervlakte van sommige dingen als van leder en van den grond, wanneer het de bovenste vrugtbare korst beteekent. Men zegt ook de *nerf* van 't hout, bij voorb. *dat hout is van een fijne nerf*. [Den *narf* of liever den *arf* van eene weide of hooiland is de bovenste korst, zoo ver gras en wortelen van 't gras zich uitstrekken; *narf* of *arf van leer*, die zijde daar 't haar op gezeten heeft; *de nerf van 't hout* is mij onbekend; de uitstekende vezelen van gezaagde en nog niet glad geschaafde planken noemt men in Twente den *arf**; in Twente zegt men: *fijn van draad*.]

HAAREN. Een zeis of zigt scherp door middel van een daar toe geschikt ijzeren hamertje. [Met eenen *haar-hamer* op een *haar-spit*; men zegt ook *de handen* of *lippen haren mij*; *de koe begint te haaren*; *haren en snaren*; haeren is roepen, schreeuwen; bij Notkerus is *haran*: roepen, clamare.

ZOGJEN. Voor Zweesrik. [*Het zoch*.]

VAREN. Men *vaart* in Overijssel in een vaartuig, het zij schip of wagen, maar men *rijdt* te paard. [*Gevaar*, rijtuig; *daar is veel gevaar*, daar komen veel rij-tuigen voor bij. Bij de A.S. betekende *faran* niet alleen varen op eenen wagen, maar

* De woorden *de uitstekende* tot en met *den arf* zijn door dezelfde hand later aan de commentaar toegevoegd.

zelfs ook: gaan. *Ververd* wezen, worden, maken: verschrikt; bier een weinig *vervaerd* maken: een beetje warm maken *.]

BOEREN-KOOL. [m.]. Bruine kool. In Holland eet men dezen kost onder den naam van *spruitjes*. [Deze zijn de uitspruitsels van kool of boerenkool; in Twente heeft men behalve dezen: *buis-kool*; *savoojkool*; *roode kool*; *bremer-kool* of *wurtsing*; *knol-kool* of *Arabische kool*; *bloem-kool*; *zomer-kool*, een olyzaad.]

GIETELING. [m.]. Merel, een vogel. Den naam van merel kent men hier zelfs niet. Kiliaan heeft onze woord ook. [Men leert de gietelingen fluiten.]

PIER. [vr.]. Voor aardworm, ook bij Kiliaan. Wij gebruiken 't woord ook voor de wormen die in 's menschen ligchaam gevonden worden. Van hier mede *pier-kruid* voor worm-kruid. [*Pieren-kruid* in Twente; *pier-rotte* appel, is wormstekig.]

UTENTUT of HUTENTUT. [m.]. Kroode, een olie-zaad. [In Twente zegt men *huttentut*; het wordt uit Riga's lijn gezift.]

POFFERT. [m.]. Een Poffert is een gebak, een gerezen koek in een taartpan of ten minsten een daar naar gelijkend keukengereedschap gebakken. De naamsoorsprong wijst zich van zelfs aan wanneer men Kiliaan [panne-koeken zijn zonder gest, gerezen pannekoeken met gest dog weinig gerezen, *pofferts* laat men eerst zoo veel ze willen rijzen eer ze in een pan gedaan worden; men bakt ze alle in dezelfde pan; eenen krentenpoffert, daar corenten in zijn] op pof inziet. Kiliaans *poffen* zijn te Deventer nog zeer bekend. Het is zeer fijn weiten brood.

RIJZE. Nomen collectivum voor takkebosschen. Een *rijze-bosch* is een takkebosch, zie Kiliaan op Rijs. [Een *rijs*, een *rijsken*, in 't meervoud *rijze* of *rijzere*; een *bosch rijze*.]

BRINK. De groote Marktplaats te Deventer noemt men den Brink. Digt bij de boerenhuizen hieromstreeks ligt dikwijls een klein stukje groengrond zonder afgraving of omheining en dat draagt dan ook den naam van *brink*.

* De plaatsing van *vervaerd wezen, worden* enz. wekt de indruk dat die woorden later zijn toegevoegd, door dezelfde hand.

KEUSSELINGEN en KUIZEN. Zijn twee namen welken onze jongens aan hunne knickers geven. Kiliaan heeft *keusel* en *kuisel*. [De jongens in Twente kennen geene *köslingen*, maar *knickers* daar zij mede *knikkeren* of *bossen*.]

MATE [v.], MAATJEN. Bij ieder boerderij hieromstreeks vindt men bijkans een stuk hooijland dat den naam van de *mate* of 't *maatjen* draagt, zonder dat men evenwel zeggen kan dat dezen generique woorden zijn om een hooiland te betekenen. In 't Engelsch meads, in 't Friesch maden, laag hooiland. [Ne *maat* of *hooi-maat* is een stuk laag en van ander land afgezonderd hooi-land.]

ENK [m.], ESCH [m.]. Digt bij steden, dorpen of gehugten vindt men veelal een verzameling van bouwlanden, wel aan onderscheiden eigenaren toebehorende, doch door geene slooten of omheiningen van elkander afgezonderd. Dezen dragen hieromstreeks collective den naam van *enk*, in Twente en elders van *esch* of *es*, masc. gen., bij voorb.: in den enk, in den esch. Zoude Kiliaans enckel, enckle: juvenis arator, hier mede eenige gemeenschap hebben? [Een grote kamp, hoog bouwland waarin geene gravens of heggen zijn, is in Twente *nen esch*, al behoort hij éénen eigenaar toe en al wordt hij van éénen boer bebouwd.]

KIF. [onz.]. Gemaalen eek, door de loojers gebruikt wordende. In Holland zegt men run. Kiliaan heeft rund, rind, enz.: cortex. Kif is foem. gen. [In Twente neutr. gen. *] [*Kif* is eek dien de loojers al gebruikt hebben en daar de kracht uit is, althans in Twente.]

{ EEK. Is boomschors. [*Eek* is de schors of bast van eiken of eekenbomen.]

PALM-DORENTJEN. Een kapelletje, papillon.

KOERT. Koer, koer-torn: specula, en koer-wachter: speculator bij Kiliaan. De toornwagters te Deventer, thans voor een trompetter verwisseld, droegen nog voor weinig Jaaren den naam van *koerts* en zij bliezen op een hoorn. Een herberg niet

* Vermoedelijk moeten de laatste twee woorden aldus gelezen worden; zij zijn evenwel zeer onduidelijk.

ver van de stad, weleer, gelijk nog te zien is, tot een Wag-
toren gediend hebbende, heet nog heden 't *Koer-huis*. Kerk. en
Wereltl. Deventer bl. 25.

ARMEN-JAGER. In deze Provincie en ook op de Veluwe,
noemen de boeren dus den Ambtsdienaar of den dievenleider
van 't Ambt. Op de bedelaars te passchen is ook zijn voor-
naamste bedrijf. [Op zommige plaatsen zijn eenigste.]

KNOFFELLEN. *Verknoffelen*: kreuken, in wanorde brengen.
Het linnen is geknoffeld of verknoeffeld. [In wanorde brengen
komt hier niet te pas; het wordt gebruikt van papier, linnen,
klederen etc.; *knötteren* is omtrend het zelfde.] Het valt eenigs-
zins in 't boertige wanneer men iemand dreigende zegt: ik zal
u eens *knoffelen* [of *knuffelen*: niet hard slaan, maar als 't ware
in malkander drukken].

PINKE. [vr.]. Een- of tweejaarig rund, os of koe; ook bij
Kiliaan. [*Pinke* is ook een langwerpig rond houtjen, aan beide
enden gescherpt, daar de kinderen mede speelen of *pinken*;
de pinke uitslaan, naaslaan, opbrengen, vangen.]

ENTER. Een eenjarig paard, bepaaldelijk. Het wordt in
Kiliaans algemeenen zin niet gebruikt. [*Enter* is in Twente niet
bekend (een *jaurig vul* zegt men), maar wel *een-winter*, d.i. een
schaap van één jaar oud; enter is verkort van één-winter;
de Ouden telden de jaren bij de winters, zeven winters waren
7 jaren.]

GENTE. [m.]. Een mannetjes gans; ook bij Kiliaan.

WEEKE. Het mannetje van de eend, ook bij Kiliaan.
[Nen *waek*, den *waek* zegt men in Twente.]

KEU of KEUN. Een bigge, jong verken. [In Twente zegt
men een *keuken*.]

JENT. Zie Kiliaan op Ghent, want wij gebruiken 't in dien zin.

HEILLEVER. Een oojevaar. Ik vermoede deze benaming
haren oorsprong te ontleenen van het bijgeloof der boeren,
welken het als een waarborg van voorspoed aanmerken wan-
neer dit dier hunne huizen of boomen met zijn nest vereert.
Kiliaan heeft Heilover. [In Twente noemt men den oojevaar
stork.]

EMTEN. [vr.]. Mieren; ook bij Kiliaan. [*Emten eijere, emten-nest*; in Twente zegt men ook *miig-empten*; het zelfde als *pis-mieren* en *mier-zeiken* bij Kiliaan, want pissen, miigen en zeiken is 't zelfde namelijk mejere, mingere, urinam reddere.]

EMPTEN of EMPTIG. Adject. Het valt niet gemakkelijk het gebruik van dit woord naauwkeurig te beschrijven. Men gebruikt het van iemand die ongemaklijk, ligt geraakt, gemelijk of kleinzerig is. Men ziet dus dat het een physique en een morele hoedanigheid kan aanduiden. *Hij is zo emptig* zegt men omtrent met het zelfde oogmerk als wanneer men iemand kruidje-roer-me-niet noemt. [Als men een nest van *Sprok-empten* of boschmieren, welke grote hoopen van sprokken bijeen-dragen, maar even aanraakt, zijn de emten aanstonds in rep en roer; zij zijn dus zeer ligtgeraakt; mogelijk komt hier van *emptig*; *sprokken* zijn dunne, zoore = dorre houtjes of takjes van bosschen en bomen.]

ULK. Bonzem. Putois van Buffon. Dit wordt ook over-dragtig gebruikt. Al boertende noemt de moeder haar kind een *ulk* om desselfs snedigheid of loosheid uit te drukken. [Men noemt iemand *ulke-doof*, die zich zich doof houdt; c. den hazenslaap slapen; het woord *bunzing* heeft men in Twente niet dan in: *hij stinkt als een bunzing*.]

STEENMOTTEN. Pissebedden. Te Groningen zegt men *motsteenen*. Kiliaan heeft *motte*. [In Twente heet men pisse-bedden *motten*.]

IMMEN, IJMEN. Subst. plur. Bijen. Een *immeker* of *ijmker*, iemand die bijen houdt. Kiliaan heeft ook in sing. *imme*, doch dit heb ik nooit hooren gebruiken. [In Twente zegt men nooit éne, twintig, honderd iimen voor 1, 20 of 100 bijen, maar hij heeft *eenen iimen, 20 of 100 iimen* = zoo veel korven met bijjen; *ymen* houden; *ymker, ymshuwe*.]

GLAZEMAKER. [m.]. Korenbout; Fr. Demoiselle.

TUKKERTJEN. Kneutje. [*Nen grijzen tukker, nen gellen (geelen) tukker*.]

VORGTVUL. Merrie-veulen; vul is altoos gebruikelijk voor veulen. [In Twente zegt men een *maerenvul*, een *hengste-vul*.

Wat *voegt* zij is mij geheel onbekend. In Twente noemt men een maerenvul tot dat het vier jaar is: *ne vólke*.]

AKKERMAALS HOUT. Eiken hakhout. Waarschijnlijk voert het dezen naam omdat het doorgaans rondsom de bouwkampen gepoot wordt, wanneer men het een *akkermaals hegge* noemt. Een *akkermaals bosch* is een stuk land, welk 'er geheel mede beslagen is. [Men zegt ook *akkerhout* en *akkermaal*, voor akkermaalshout.]

KAMP. [m.]. Een kamp of bouwkamp is een stuk bouwland, door een sloot of andere afscheiding van 't naburig land afgezonderd; *ager*, *arvum* volgens Kiliaan.

GRAVEN. [m.]. Masc. gen. een sloot. Zie Kiliaan op graf en grave. [*Nen tochtgraven*, d.i. graven daar 't water door loopt, waterleiding; c. Alem. *agetucht* en gloss. Schelt. en bij Kilian.]

EVERDAS. [vr.]. *Everdesse*, *everdisse*. Haagdis. [*Aeverdassche* zegt men in Twente, *aever-baeze* is bosch-beze; everwortel, everzwijn bij Kiliaan; *ever* schijnt iets wilds te be-
duiden.]

WEITE. Tarwe. Ook bij Kiliaan. [In Twente is *weite*: boekweite, *witte weite*: tarwe. A.S. *hwete* Chron. Saxon. pag. 156, 157.]

BRUINE-BEREND. (Uitspraak Broenen-Berend). Waterkruizemunt.

BRUMMELS. Braambeziën. *Brummelbosch*, braambosch. [In Twente is *braam* een gewas 't welk peultjes en daarin kleine boontjes draagt, *genista*; *brummel-doornen*, *brummelbosschen* dragen *brummel-baezen*; een *brummelbosch* duidt ook iets aan dat zeer verward is, bij voorb. als twee kooplieden over en weer rekeningen hebben daar niet wel uittekomen is.]

EILOOF. [m.]. Klimop, Hedera. [Kleve, klever, klyf, kleverboom, klemmer-boom, vaele, veile, hieft, alle bij Kiliaan; *eiloof* om dat men de paasch-eieren in een afkooksel van klim-op verft.]

FILETTEN. Angelieren.

KEUTER, KATER, KOTTER. Een boer van een minder

HERMANNES SCHOLTEN, HAAKSBERGA-TRANSISILANUS.

THEOLOGIAE PROFESS. ORD. XVIII JUNII MDCCLXV.
NATUS XXVII MAJI MDCCLXXVI.
OBIIT XI OCTOBRIS MDCCLXXXIII.

soort. Hij heeft meestal geen paarden, doch somtijds één. *Keuterstede* is de plaats of hoeve die hij bewoont. Eng. cottager. [In Twente zegt men *nen korten*, *ne korter* of *kotterstae* (ae is bij mij altoos êta), doch men schrijft katerstede; mogelijk is het het zelfde als curtis, cortis, bij de oude Alem. en Francische schrijvers.]

VAALT. [vr.]. Mest-vaalt. Een uitgeholde ruimte in de aarde, welke ieder boer bij zijn stal heeft en waar in hij zijn mest bergt. [*Vaald* is fem. gen.]

AALTE. [vr.]. De pis van 't vee [zie pag. 28 *.]

MIEGEN. Pissen. Een laag woord. Kiliaan heeft het subst. mieghe, mijghe [*mïgen*, *meeg*; te Deventer gebruikt men ook *zeiken*, *zeike* voor pissen en pisse].

VRUGTEN. In 't gemeen, een land of akker op de eene of andere wijze afschutten; meer bepaaldelijk doorgaans voor omtuinen of 't leggen van doornen rondsom den akker. De *vrugt* is de tuin of de doornen die om den akker gelegd zijn. [*Dat land is goed in de vrucht.*]

[VRUCHTEN. Vrezen. Ik vruchte = vreze. Hiervan godvrucht, godvruchtig; H.D. forchten, A.S. forhtun, Alem. forahtan, Dan. frycte, bij Kil. vorchten, vruchten, c. Datheen Ps. 33 : 9.]

WEEZEBOOM. [m.]. Een lang hout, in 't lange over een wagen met hooi of koorn gelegd en vast gebonden wordende om 't afvallen voor te komen.

GUUREN. Langzamer hand uitvallen. Bij voorb. als men een bundel koren draagt, kan het zaad uit de airen *guuren*. [Rogge als ze zeer droog is, garst, haver, koolzaad guurt door enen zolder welke niet heel dicht is. Als den gast of de garve omvalt, guurt de rogge uit de aaren en valt op den grond.]

GARST of GAST. Vier, zes of agt garven koorn tegen elkander opgezet om te droogen; *garsten* of *gasten*: de garven dus aan garsten of gasten zetten. [In Twente is *nen gast*, niet garst, nooit meer dan van 4 garven. Vandaar *ne gast*

* D.i. pag. 28 van het handschrift = hier blz. 25.

peren, appels, eijeren, d.i. vier peren etc.; gast en garven is manlik, het andre vroulik.]

GARVE. Een bundel stroo met het koorn er in, in onderscheiding van een schoof, waar het uitgedorst is. Zie Kiliaan op gaerwe. [*Land op de garven zagen of bouwen, de garve geven* = in plaats van huur of pacht van drie garven ééne of van vijf twee aan den eigenaar geven; het eerste heet *de ligte*, het andere *de zware garve geven*; *de garve uitsteken*: op elken derden gast als den landheer toebehorende een rijs steken; *garfzaad*: koorn dat van die uitgestokene garven gedorscht wordt.]

VIMME. Honderd garven [of 120 op andere plaatsen. In Twente *viime*].

GARF-KAMER. Zie Kiliaan op gaerw-kamer. De consistoriekamers dragen hier nog heden dien naam.

GAST. [vr.]. Een gast eieren is een getal van vier.

MIERE. Bloedpissing in beesten. Het beest is *mierig*. [In Twente: *het bloedaalt, het is aan 't bloedaalen*.]

GELLIG. Voor gallig wordt in de eerste beteekenis veelal gebruikt met betrekking tot een zekere ziekte onder de schapen, maar men bezigt het ook in 't algemeen voor ongedaan, ziekelijk, bij voorb. *hij ziet er gellig uit*. [*Galle* is eene laag op den grond groeiende, kleine, roodachtige, zelfs op den middag smerige en kleverige plant, waarvan de schapen, als ze die eeten, *gellig* worden; *hij zal zich gellig eeten* = door te veel appels etc. te eeten maaken dat hij mager worde, er bleek uit zie etc.]

WIERIG. Levendig, lustig. [In Twente *werrig*; een *werrig* kind, kuiken etc.; *hij ziet zoo werrig uit de oogen*. Ik weet niet dat het van volwassene menschen gebruikt wordt; c. wieren, videre, bewieren, bekijken bij Kiliaan.]

BEGAAVINGE. Een toeval van flaaute, zwijm of stuip-trekking. Men zegt: *hij had of kreeg een begaavinge op 't lijf*. Een paroxismus van de vallende ziekte zou men eene begaavinge noemen. [*Begaavinge* is geen gemeene flaaute maar vallende ziekte; ik meen ergens gelezen te hebben: met pest begaafd. Kiliaan heeft gaeve Gods: pestis etc.; zie Huydecoper Mel. St. I pag. 350.]

VERWEELDEREN. Verwelken. [Dit woord ken ik niet. In Twente zegt men *verwelken* en ook wel *verzaluwen*.]

DISSEL. Stroef, onhandelbaar manspersoon. [Nen plompen dissel.]

SADDE of SEDDE. Een ander scheldwoord. Ook wel *sad-aas*. Men zegt het van iemand die korzel, tergziek, grillig is. In Holland kat-aas ('t welk hier ook wel gebruikt wordt *). [Een *seddeken* is een klein mensch, koe, verken etc., een *sad-aas* een klein dog kwaadaardig mensch; een *kat-aas*, die gedurig krakkeelt en nog erger is dan een sad-aas. Tw.]

KREGEL. Korzel. Het word ook wel in een goeden zin gebruikt van iemand die wel oppascht, naauwkeurig op zijn zaken let. [*Een kregel paerd*, dat niet lui is.]

SOEBES. Nagenoeg het zelfde als lobbjes. Maar *lobbes* schijnd wel zo veel het denkbeeld van goedaartigheid in te sluiten, *soebes* dat van lompheid of étourderie.

KUIEREN. Beteekent hier niet alleen wandelen, maar ook praten. Kiliaan heeft ook confabulari. [Van de enden zegt men ook dat ze *aan den waek* (woerd) *kujjeren* als zij door zeker geluid te maken en rondom denzelven te zwemmen te kennen geven dat zij het met hem houden.]

WAGTEN. Tijd hebben. Bij voorb. *ik kan 't niet wagen*: ik heb geen tijd. [*Wachten en waaren*, een term gebruikelik in opdrachtsbrieven.]

TUIGEN. Heeft tweederlei beteekenis. De koopman zegt: *ik kan 't niet tuigen daar voor te geven*, wanneer hem te weinig voor zijn waar geboden wordt. *Ik kan niet tuigen koets en paarden te houden*, zegt iemand wiens inkomsten daartoe niet toereikend zijn. Dit laatste is het Engelsche I can not afford it. [Dit woord heeft in Impf. *tuigde*, *etuigd* of *etuugd*; van *tuuën* voor tuugen zegt men *toog*, *etoogen* = trok, getrokken.]

LANGEN. Geven, aanreiken. Kiliaan heeft het ook in deze beteekenis. [Hand-langer.]

LOS. Open. De deur los doen, d.i. openen.

* Deze toevoeging is, blijkens het schrift, niet van de Twentse commentator.

LUGTE. Lantaarn, die gedragen wordt of hangt; van de lantaarnen op straat wordt het niet gebruikt.

TWEELICHTEN, TWEEDONKEREN. Kiliaan heeft tweelicht, crepusculum. Wij zeggen *in twee-lichten* en ook *in tweedonkeren* voor schemer-avond. [*In den tweelichten, in den tweedonkeren, entre chien et loup.*]

TUNTELEN. Hoetelen, talmen, iets zeer langzaam ver-
rigten. Dit woord heeft dikwijls ook iets van 't denkbeeld van
futzelen in zig. [*Tuntelen, iets doen dog niet beschikken; tuntel-werk, werk daar men niet aan schikken (vorderen) kan; tunteler, die gewoon is te tuntelen.*]

BOT. Been (os), plur. botten. Wij gebruiken been niet dan
voor crus. Kiliaan heeft ook bot (os). [*Bot-bijle, daar men
botten mede hakt, ook van iemand die veel werk doet; zich
afbottelen, afarbeiden.*]

BLEEKES. Mazelen. Men geve hier aan ee den klank der
Grieksche êta. Men spreekt hier even eens uit bleekes, d.i.
blaadjes, folia. [*In Twente zijn blekken: mazelen, blēkken is
baffen, blaffen; blaekes voor blaedekes: kleine bladen, exigua
folia. In Twente verkort men de lange klinkers en verdubbelt
den medeklinker; te Deventer verandert men ee in ae en oo
in aa: kooken, Twente kokken, Dev. kaāken.*]

KEREN. Met een bezem of schuier veegen. Ook bij Kiliaan.
Men zegt een huis of kamer uitkeren [uitkaeren], een kleed
afkeren [afkaeren]. [*Keeren is weerom keren en ook weerom
doen keeren, geld uit keeren; keeren wordt ook gebruikt van
bier en water: het bier, het water keert: schift eer 't gekookt
wordt.*]

REEPE. Streng of zeel waar aan het paard trekt. Kiliaan
heeft reep in de algemeene beteekenis van touw.

REUPE. Ruif, waar uit de paarden hooi eten [of liever
waaruit de paarden 't hooi reupen, afreupen: uittrekken om
het te vreten; reupen wordt gebruikt voor gras met gehele
handen vol aftrekken, afplukken].

ROPPEN. Vellere, caspere, vellicare, zo als Kiliaan 't ook
uitlegt. Een *gans roppen* is de konst-term der boeren voor een

gans de veëren uitplukken. [*Plukken* is alle veeren schoon uitplukken; *roppen*: de grootsten uitplukken, de kleinen laten zitten.]

FROESSELEN. Een jongensuitdrukking voor uit kortswijl worstelen. [In Twente zegt men *vroeschelen*; van worstelen, worschelen, komt door de gewone verzetting van r: wroschelen, wroeschelen, en op zijn Twentsch, daar men wr niet gebruikt: vroeschelen; c. wrastelen, wratselen bij Kil.; wrisil: worstelaar, Oudd. achter Sewels Spraakkunst.

GOOR. Locus paludosus bij Kiliaan. Sommige hoeken in de Gemeenten waar van hier voor gesproken is, geeft men in deze Provincie nog den naam van het Goor; ondertusschen geloof ik niet dat men 't woord ooit gebruikt zonder er zekere bepaalde plaats door aan te willen duiden. [Ik meen dat die plaatsen doorgaans wel laag dog met gras bewassen zijn. Mogelik heeft de stad Goor hiervan haren naam.]

STOETE. Beteekent hier thans zeer fijn roggen brood. Vergelijk Kiliaan. Het wordt door de landlieden gebakken. [De dorpelingen heten de boeren uit minachting wel *boeren stoeten*.]

WEGGEN. Tarwen brood. Zie ook Kiliaan op Wegghe. [*Weggene-melk*: gekookte zoete melk daar witte brood in gebrokt is; *het is nog in de weggen-wecke*: 't zal nog wel erger worden, van kinderen die eerst onlangs op school, bij een ambacht of in dienst gekomen zijn en juist niet altijd zoo zacht en vriendelik zullen behandeld worden, maar ook eens in de *broodweke* komen.]

WIEGE. De ter waterloozing dienende opening tusschen twee naast elkander staande huizen [Kiliaan heeft krimpe: pletse], welker wanden zich niet raken. [In Twente zegt men *gruppe* en daarvan heet ook te Deventer *grupaas*: een popjen of tonnetjen dat zich in de groepen ophoudt en waaruit de drek-bijen voort komen.]

DAUWELEN. Stoejen. Dit laatste schijnt mij egter ruim zo veel beweging en gedruis in te sluiten. [*Dawwelster*, *dawwelig*, *gedawwel*; stoejen geschiedt van staande, gaande of lopende, dawwelen ook van zittende.]

DUTTEN. Is ons niet volkomen onbekend in den zin van delirare dien Kiliaan opgeeft; maar wij gebruiken 't voornamelijk voor dommelen of onvast slapen. Dus zegt men ook *een dutje houden*, d.i. een slaapje. [*Gedutten Schillink* = geklopten schelling; *op dien schelling is geen dut; een valschen dut; dutten*, ergens eenen dut in slaan.]

FEIL. Dweil. Zo ook feilen, verb. act. dweilen [van vaegen, vaegelen, vaejelen, veilen, feilen, feile, gelijk van dwaegen, dwaegelen, dwaejelen, dweilen, dweile.]

KOEZE. Knods. Zie Kiliaan op Kudse. [*Koote koeze slaan*: met ene koeze eene koote wegslaan als een ander die in den pot, eenen kuil wil drijven, jongensspel.]

TRIPPEN. Vrouwen klompen, van boven geen hout, maar een lederen overtrekzel hebbende. Ook te vinden bij Kiliaan.

HENNEKLEED. Doodkleed. *Verhennekleden*: afleggen. [Mogelijk voor heen-kleed, dat men aan heeft als men heengaat en de lange vaard vaart; de klank der e evenwel is anders in hen, heen, dan in hennekleed; te Leiden zegt men *wade*.]

KLUNDEREN. Een boertig woord, welk ik niet dan in zijn gebruik weet te omschrijven. *Hij liet het braaf klunderen*, zegt men ten naasten bij in den zelfden zin als: hij smeed braaf drek aan den want, of diergelijk. Van iemand die zijn zaken laat in 't war lopen, of dien men van gebrek aan omzigtigheid beschuldigen wil zegt men ook: *hij laat het maar klunderen*, enz. [In Twente wordt *klunderen* gebruikt voor water of ander vocht, 't welk ergens uitloopt en dat doende enig geluid maakt; van eenen mensch die onbedachtzaam en veel spreekt en dus ook veel verhaalt dat hij behoorde te zwijgen, of dan zelfs vele onwaarheid vertelt zegt men ook: *hoe laat hij 't weer klunderen*.]

SPIJE. Speeksel. Ook bij Kiliaan. [*Spijjen*: spuwen; *de slange spyt fenijn*, daarvan: *spy-feniin*: zeer kwaadaardig vrouwspersoon.]

NAAGEL (uitspraak neegel, ee voor êta). Spijker. Naagelen, verb. act. spijkeren, 't welk Kiliaan ook heeft. Naagelvast, mede bij hem te vinden, is een rechtsgeleerde term. Wanneer

een huys verkogt is, word al wat [grond- en] nagelvast en niet uythedongen is, voor mede verkogt gehouden. [Een *spiiker* is in Twente een soort van gebouw, zie Kil.; *spiikermate* heeft 104 schepels op 't last. *Dat gat zal ik hem wel ver-naegelen*: ik zal hem dat wel verhinderen. *Een paerd ver-naegelen*, *het canon ver-naegelen*, *hoef-naegel*, *zolder-naegel*, *staaknaegel*, *latte naegel*, *schoe-naegel*.]

KAA. Een vogel. Kiliaan zegt kae, ka, j. kauwe: Monedula. Men zegt ook wel *toren-kaa*, om dat ze veel aan de kerktorens huisvesten.

KAA-DIJK. Ook bij Kiliaan te vinden, beteekent hier een lager dijkje, zo als wel om de buijtendijksche landen gelegd wordt om dezelve voor 't zomerwater der rivieren te beschutten. [*Kaa* is zekerlik voor *kaade*.]

WELLE. De algemeene beteekenis hier van heeft Kiliaan op Welle, Walle, doch 't is aanmerkelijk, dat te Deventer zo wel als te Zutphen de weg of straat, die tusschen de stads-muur en de rivier loopt, *de Welle* genaamd wordt. Men zegt: hij ging *op* de Welle. *Wel-zand* beteekent hier het arena instabilis van Kiliaan.

SCHOER. Regenbui. Eng. shower. [*Een zwaar schoer*, *donder-schoer*, *een hagel-schoer*; *schoer* is veel meer dan regenbui; Kil. heeft *scheur-regen*: *plas-regen*; den zwaarsten regen die er valt noemt men een schoer; men zegt: *Daar komt een schoer op*, *het trekt verbij*, *in 't zuiden hangt een zwaar schoer*, *als de wind onder dat schoer komt* wil 't sterk regenen, etc.; A.S. *scur*, *scuras*, Ps. 77 : 49, *hagal-scure* Ps. 104 : 30.]

SCHIW. Molik. Kan dit van schuwen komen? Immers zeggen wij nooit dat het paard schiw maar wel dat het schuw is. [Ook *menschen-schuw* en *iemand schuwwen*, 't gebruik wil dit; zoo zegt men *kolde*, *kelte*, *kille* waterstromen; molik is voor monlik, monliik, eenen man gelijk, A.S. *manlic*, *monlic*, *statua*, *imago*, *effigies humana*, M.G. *manaleik*, *manleik*, een beeld, zie Jun. Gloss. Goth.]

SCHIND-MEERE. Volgens de uitspraak, anders schindmerrie. Een knol, slegt paard, welk niet te goed voor den

28
Aalte, aala. het eerste woord gebruikt men te Deventer, het andere in Twente, zij beiden
 komen wel
 maar neda
 iemand is.
 pissen, moet
aalt, heeft
 kennen te ge
 welke de geda
 loof betaamt
 ven, als een
 gelopen v en
 die doet dat
 en daar kom
 en zijn huis.
 hebben wil.
 anderen wel
 de oorspron
 en van ronne
 zelt, wil niet
 van aen on
 st. toover-tek
 tooverzegen de
 magas, of al

34
 Lehen bedongen geld, dat de lander
 van een boer plaats bij het in gem
 der kanten van den eigenaar in het
 gedeelte betaalt.

Wachten /het land/ afwie legt men
vrees, afvrees. Een vrees een heining
 het land in een vrees brengen. Het
 land afschutten.

Lomp wordt ook een lange smalle schuit
 geheten; met welk soort van beer
 tigen de Bregdeloote vest en
 de Riege sleuven worden.

De onderste pagina bevat een aantekening van Herman Scholten,
 de bovenste is door De Vos van Steenwijk beschreven.

vilder is; schinder is in 't Hoogd. vilder, en wordt hieromstreeks, zo ik meen, ook wel enkeld gebruikt. [In Twente zegt men *viller*, dog verstaat doorgaans ook het woord *schinder*; te Zwol heet de viller: *rood-scheller*, om dat als de huid van eene krenge afgescheld is het vleesch rood laat; in 't Sticht is krenge-slachter ook zoo veel als viller. Voor schind-meere zegt men ook wel een *oud hond-aas*: een paerd dat niet te goed is om gevild te worden en dus den honden tot aas of spijs te strekken.]

PROESTEN. Het eenig gangbaar woord voor sternutare. Kiliaan zegt rondelijk dat het Hollandsch is. [Men gebruikt het ook van iemand, welke iets horende, waar door hij zich beledigd acht, begint op te stuiven, in toorn te ontsteken, en dien met woorden driftig aan te duiden.]

PLOETEREN. Grauwen, uitvaren. Misschien van 't Hoogd. plaudern. [*Ploeter-dier*: iemand die zeer winderig en bulderig is in 't spreken.]

[PLETTEREN. Sax. pladderen: met een schel geluid onophoudelijk praten.]

GEPSE. Een gepse of een gepse vol is zo veel als beide handen nevens elkanderen gehouden vatten. [De gepse is de holligheid, welke gemaakt wordt, als de beide handen omgekeerd en de vingers om hoog gestoken worden; *ne gepse vol* is zoo veel als die holligheid bevat; H.D. göspe; Fris. gaspe, gaspe, bij Kiliaan: handvol.]

GRINTE. Kleine keitjes. Eng. gravel. [In Twente is *grinte* het grofste van meel daar de bolsters uit zijn.]

GREPE. Mestvork. Zie ook Kiliaan. [In Twente verschilt greepe en vorke: de eerste heeft drie en de andere twee tanden. Men heeft vier soorten: *mestgrepen*, *turfgreepen*, *spaangreepen* en *held-greepen*. De beide eersten hebben dunne rondachtige, de andere breede en platte tanden.]

GIEBELTJES of GIJBELTJES. Klugtjes, fratzen. Voornamelijk gebruikt men *giebeltjes maken* voor verdraaiingen van 't aangezicht of figuren met de handen gemaakt om een ander te bespotten: *faire la moue*. [Giebeltjes zijn hetzelfde of bij naa hetzelfde als babbelguichjes.]

GRIJNEN. Ik green, gegreen. Schreien. Ook bij Kiliaan. [Te Deventer wordt grijnen alleen gebruikt om het wenen van menschen aan te duiden. In Twente *huilen* en *grijnen* beide, dog het eerste meest; van honden zegt men overal dat ze huilen.]

GIER. Het uier van de koe. Neutr. gen. [In Twente zegt men het *geer*, dog het geer van eene geslagte koe heet men de *spunne*; sponne, spunne, vetus: borste, mamma, uber, Kil.]

KRISSELBEZEN. Kruisbezien. Zie Kiliaan op Kroesbesie. [Men heeft witten en rooden.]

KLIJEN. Boekweiten-klijen zijn de doppen van boekweit. Ik weet niet dat men het ten aanzien van ander koorn gebruikt. Ondertusschen heeft Kiliaan het in de algemeene beteekenis van zemelen.

HELLIG. Boos, toornig in een hoogen graad. [Hier van daan: *helligheid*, hevige toorn; met iemand *hellingen*: krakkeelen; *zich verhelligen*, zich met krakkeelen vermoejen, afmatten.]

HEMELTJEN. Kreekel, cicada. [Die krekels welke zich in de huizen bij de schoorsteenen of in dezelve ophouden, een *heemken*, mogelijk van heem, haam, heim ook huis, of van hemen, bedekken, verbergen: geheim, hemel.]

SLAGE. In Twente voor wagenspoor.

SPOGTEN. Kerk-duiven. Wilde duiven.

SPINDE. Kas, waar in boter, brood en andere eetwaren bewaard worden. Ook onder anderen in dien zin bij Kiliaan. [*Brood-spinde*, kaste daar 't brood in bewaard wordt; spenden, spinden bij Kil., ausspenden H.D. is uitdelen.]

SPINT. Een vierde deel van een schepel. Zie ook Kiliaan. [Vier spind is één schepel, vier schepel één mudde, 22, 25 of 26 mudde één last; een *spind-vat*, daar een spind in gaat.]

[SLAAGE. Betekent in Twente niet een wagenspoor, dat noemt men een *spoor* of *spaar* en *wagenspaar*, maar het wordt gebruikt van eenen voerweg (rijweg) die veel gebruikt is en een open spoor heeft. Als de voerlieden zien dat twee wegen, waar eene naar een of ander huis loopt en weinig bevaren (bereden) is en de andere naar eene stad loopt, althans sterk

AANMERKINGEN OP DE LIJST
VAN ENIGE WOORDEN EN SPREEKWIJZEN
TE DEVENTER OF DAAR OMTRENT
GEBRUIKLIJK

BALIE. Dit woord wordt niet gebruikt voor alle soort van kuipen, maar bijzonder van die grote vaten waar in men gewoon is het linnen te wassen; men zegt een *wasch-balie*. Maar voor het kleinder soort van vaatwerk of dat van naauwer omtrek, welke men tot wijn, bier of ander vocht gebruikt of waar in men vlees, boter, groentens voor de winter etc. inlegt, neemt men nooit het woord balie maar *vat* of *kuip*.

BEDE DIENST. Men zegt ook *bee*.

BEGAVINGE. Dit woord wordt in den omtrek van Zwolle, Campen en het verdere noorder gedeelte van Overijssel zeldzaam gebezigd, doch wanneer het gebruikt wordt, meene ik dat er een veel sterker toeval dan flauwte of zelfs vallende ziekte door verstaan wordt en heel bepaaldelijk een aanval van beroerte.

BEHODT, BENGELLEN, BENTERT, BENK, BEUSEN. *
Alle mij onbekend, en alhier ook niet in gebruik.

BISSEN. Het woord wordt in de opgegeven betekenis gebruikt, dan ik twijfele of het aangehaalde Spreekwoord wel hier van ontleend zij: men zegt toch: als de eene koe *pist*, beurt de andere de staart op. En dat dit dikwils plaats hebbe, voornamelijk wanneer de koeijen op stal zijn leert de ervarenheid.

BISSINGEN. Ik weet niet, of men uit het enkel geval, dat de jaarmarkt te Ommen *De Bizzinge* of gemeenlijk *de bisse*

* Ik kan althans niet anders lezen dan *Benk*, *Beusen*; het schrift is echter zo onduidelijk dat er heel wel iets anders bedoeld kan zijn.

genaamd wordt, zoude mogen besluiten dat bizzinge in Overijssel jaarmarkt betekene en van een algemeen gebruik zij.

BIJSLAG. Men zegt ook *halfslag*.

DELE. Of op sommige plaatsen Delle is de dorschvloer, gemaakt van klei of leem, welke vast in een gestampt en droog geworden zijnde, een zeer goede dorschvloer is: aan wederzijden van de dele zijn de stallingen voor het vee; de plaats boven de stallingen wordt de *Hilde* geheten en dient voor berging van het uitgedorste stroo: de *Sleten* zijn lange houten, gemeenlijk sparren welke liggen op de capitale balken van de schuur (de *gebinten* of *gebonten* genoemd) dienende om het ongedorste koorn te leggen.

FOLMOLEN. Men zegt ook *vullemeule*.

ENTER. Voor jarig paard is alhier zeer bekend.

TRIPPEN. Vrouwe klompen van boven met een lederen overtrekzel; deze worden hier *holtsen* geheten.

GILTE. In dit gedeelte van Overijssel zegt men *gelte* of *borgh* voor een gesneden varken; iemand die de verkens snijft wordt *geltesnijder* geheten; het mannetje van een varken wordt *beer* genaamd.

HOBBEL. Er is een spreekwijs: *eene zaak in den hobbel gooijen*, voor: eene zaak in de war brengen.

MEIJTIJD. Wordt ook die tijd geheten, wanneer het eiken akkermaals hout gehouwen en afgeschild wordt.

MIERE. Bloedpissing in beesten. Te Vollenhove zegt men *weerweide: het beest is aan de weerweide*. In Drenthe zegt men: *het beest is aan de roo-meest*.

MOLFEREN. Op sommige plaatsen zegt men *hogten*.

OIRDEL-, ORDELDRAGER. Of oirdelwijzer. Dusdanig een is in Overijssel ook niet geheel onbekend. Zie landr. Part. j Tit. 20 art. 8.

SCHOL. Ondiep. Alhier zegt men *scholde*.

VEEKEN. Men zegt hier een *vleken* of een *vlaken*.

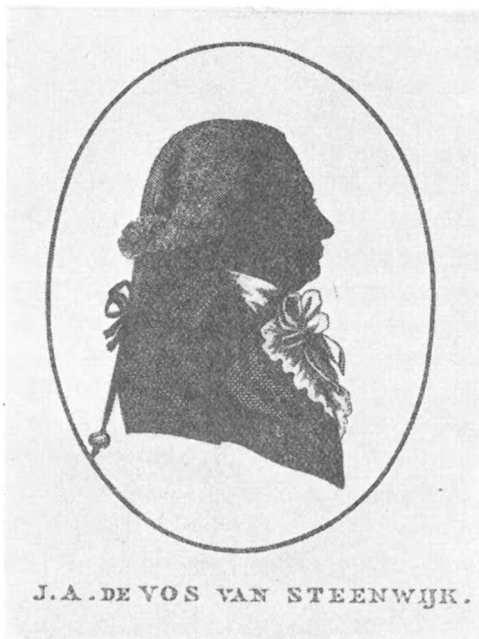
VOORMEE of VOORMEDE. Wordt genoemd zeker bedongen geld, dat de huurder van een boereplaats bij het ingaan der huurjaren aan den eigenaar in het gerede betaalt.

bevaren is en open spoor heeft, zich scheiden, zeggen ze van den laatsten: *hier gaat de slaage heen*, deze is de weg die het meest gebruikt en ingeslagen wordt; *helleslaage*, *helleweg*, *heirbaan* betekenen de grote wegen, *vias regias*.]

[AALTE, AALE. Het eerste woord gebruikt men te Deventer, het andere in Twente. Zij betekenen wel de pis van 't vee, dog niet zoo als die is wanneer ze gepist wordt, maar nadat ze enigen tijd in den stal gestaan heeft en met den drek der beesten vermengd is. Men schijnt oudtijds ook *aalen* gebruikt te hebben voor pissen; men zegt nog: *de koe is aan 't bloedaalen of bloed-aalen*, *zij bloedaalt*, *heeft gebloedaald* (vergelijk *zegepraalde*, *gezegepraald*) om te kennen te geven dat ze bloed pist of *mierig* is, zie pag. 18 *.]

[AALRUUNE. Welke de gedaante zij van dit, nergens dan in de hersens van het godloze bijgeloof bestaande schepsel heb ik nooit gehoord, zijne geboorte wordt dus beschreven: Als een misdadiger gehangen, zijne blaas geborsten, zijn water op de aarde gelopen en in den grond getrokken is, laat men eenen hond onder de galg krabben. Die doet dat met een sterk gehuil (zo men dat hoort moet men aanstonds sterven) en daar komt een zeker schepsel voor den dag, dat kleedt men en bewaart het in zijn huis. Van die aalruune kan men telkens zooveel geld krijgen als men hebben wil. Daarom zegt men van iemand welke veel geld wint zonder dat anderen weten waarmede hij dat wint: *hij heeft ene aalruune in huis*. De oorsprong van dezen naam is mij onbekend. Mogelijk komt hij van aale (pisse) en van runnen (loopen, lekken, stollen), want dat schepsel wordt, gelijk men beuzelt, uit uitgelekte en gestolde pis geboren. Mogelijk geeft men het de gedaante van eenen ruïn, welke uit aale voortgekomen is; run-stafas waren bij de A.S. tover-tekenen, run-craeftige man: tovenaars; voor vele ewen noemde men tooveressen in 't Latijn van dien tijd *alirumnas*. *Filemer reperit ibi quasdā magas, quas Alirumnas dicunt*, c. Martene Vet. Scr. et Mon. Tom. IV p. 916 B.]

* D.i. pag. 18 van het handschrift = hier blz. 16.

J.A. DEVOS VAN STEENWIJK.

VRUCHTEN (het land). Alhier zegt men *vreën*, *afvreën*; een *vee*: een heining; *het land in een vee brengen*: het land afschutten.

ZOMP. Wordt ook een lange smalle schuit geheten, met welk soort van vaartuigen de Overijsselsche Vegt en de Regge bevaren worden.

VERMEERDERING VAN DE LIJST
VAN WOORDEN EN SPREEKWIJZEN MEEST
TE DEVENTER EN ELDERS IN OVERIJSSSEL
GEBRUIKLIJK

BLUETE. Is een schaaps-vel daar de wol afgeschoren is.

BOUWEN. Het land ploegen. Dit woord wordt in dien zin meest in Overijssel gebruikt.

BONGEL of BUNGEL. Is een langwerpig stuk hout, het welk men een hond aan den hals bindt om hem het sterk lopen te beletten; het geen men noemt: *een hond bongelen of bungelen*. Bij het Overijsselsch jacht-reglement worden de ingezetenen ten platten lande gelast om gedurende den besloten jachttijd hunne honden te bongelen. Kiliaan heeft benghel, fustis, stypes etc.

EEK. Dus noemt het gemeene volk den azijn. Zekerlijk saamgetrokken van Edik.

GESPIKKELD HUWELIJK. Is een huwelijk aangegaan tusschen twee personen waar van de eene is van den hervormden en de andere van den Roomschen godsdienst.

JUMMER TOE (adverbium). Bij aanhoudendheid.

KREUNEN. Kermen, zugten. Kiliaan heeft kreunen, kronen, groonen: conqueri, kronen: gemere.

KREUTE (een). Wordt een kribbig mensch genoemd. Men zegt: *het is een kreute van een keerel* voor: het is een kribbig karel.

PAAS. Is een ijser keten, welke aan de ploeg gedaan wordt, wanneer men met vier paarden ploegt, door welk middel de twee voorste paarden de ploeg helpen trekken.

RAD. Wiel. — RAMAKER. Wielemaker.

ROEBOL. Is een zeker soort van onkruid dat in sommige

lage hooij en weidelanden gevonden wordt, en het geen in Holland onder den naam van Hermoes bekend is.

REEPE (de). Dus wordt de ruif, waar de paarden het hooij uit eeten genaamd.

SCHEPER of SCHUEPER. Schaapherder. Kiliaan heeft schaeper: opilis, pastor ovium.

SCHEURRELDOEK. Voorschoot of schort.

SNAARSE. Dit woordt wordt op sommige plaatsen alhier en voornamelijk in Drenthe gebruikt voor schoonzuster. Kiliaan heeft snarre: Sax. Fris. Sicamb. holl. nurus.

SNIBBE. Neuswijs. Men zegt *een snibbe van een vrouw* voor een neuswijze of eigenwijze vrouw.

VROMMES. Voor vrouwspersoon. Gemeenlijk wordt het in eenen kwaden zin gebruikt. *Het is een slegt vrommes.*

VERGANGEN. Adjectiv. voor voorleden. *Vergangen jaar, vergangen week* voor voorleden jaar, voorleden week.

SCHOLDE (een). Wordt in Overijssel een pont geheten, waarmede de rijtuigen en paarden over een rivier gevoerd worden.

ZENDE. Zeijsen, zeis.

ZIEL of ZIJL. Dus wordt in dat gedeelte van Overijssel aan Friesland grensede en doorgaans ook in Friesland een sluis genaamd. Kiliaan heeft sijle, sille: holl. fris. incile, aquagium, cataracta.

TWEEDE LIJST
VAN WOORDEN OF SPREEKWIJZEN MEEST
TE DEVENTER OF DAAR OMTRENT
GEBRUIKELIJK

MOLDER. Kleêrbak; bij Kil. *Mensurae aridae* genus, en zo in een groot gedeelte van Gelderland. Beide beteekenissen hebben iets van 't zelfde denkbeeld.

MULDER. Houtje waar mede de strik aan een hijstouw gemaakt wordt.

DAMMEREN. Struiken van Genever-boomen. *Dammer-bezien*: Genever-bezien, zie Kil. op dam-beere enz.

ROUW-IJZEL. (Ruige-ijzel), rijm, pruina, zie Kil. op ijsel enz.

KLIER, KLIERTJEN. Halsboord van een Hembd. Misschien van den zelfden oorsprong met het Fransche *collier* of 't Eng. *collar*. De beteekenissen bij Kiliaan op klieren en op kliere: kropsweer zijn hier ook niet onbekend.

TWIJG. Teen tot het manden maaken. Het verschilt van rijs alleen zo, dat het eerste éénjaurig en het laatste tweejaarig hout is. Kil. heeft beide de woorden in een algemeene beteekenis, waar in wij dezelve nooit gebruiken, wanneer ze een collective beteekenis zullen hebben. Wel zeggen we *rijsjen* voor een dun takjen.

TWEERNEN. Twijnen. Zie Kil. op twein.

TOESSEN. Volgens de uitspraak, of tuischen: ruilen, permutare. Zo ook bij Kiliaan. Wij gebruiken ook *vertoessen* voor verruilen.

BOUWMEISTERKEN. Volgens de uitspraak, of bouwmeestertje: wipstaartje, *motacilla*. In Friesland zegt men bouwmantje.

BARVE. Zegt men te Zwolle voor een baar, feretrium; evenwel meent men er nooit een doodbaar mede.

BALIE-MANDE. Een Zwolsch woord, waar men een vierkante mand mede meent, welke gebruikt word om linnen in te leggen.

RUNNEN. Wordt bij de Boeren hier omtrent nog wel gebruikt voor lopen, zo van mensch als beest. Rennen.

RUNNEKEN. Brieschen, hinnire.

SPIJT. Werk uit vlas of hennip.

SPINT. Neutr. gen. Een vierdedeel van een schepel; 't heeft geen pluralis.

MAATJEN. Een achtste van een spint.

WAGCHEL. Kwartel, kwakkel.

WANDLUIIS. Zeer eigenaardig voor weegluis, ook bij Kiliaan.

SCHANDE. Kruis-zeel voor kruiers. Galg voor jongens.

STULPE. Pot-deksel. Ook bij Kiliaan.

SMODDEN, BESMODDEN. Vuil maken. Kiliaan heeft besmockelen in die beteekenis.

SMODDE. 't Substant. smodde of deszelfs diminutivum *smoddeken* beteekend hier een gemeen soort van tafelservietten, zo als men aan kinderen of dienstbooden geeft. Ik heb de vrouwen hooren aanmerken dat deze of geene groente *smodderig* smaakte en dat dit veroorzaakt werd door den aarden pot die te veel met vettigheid doortrokken was.

VEKEN. Ook bij Kiliaan. Eene soort van horde van takken gevlogten, die men hier veel in plaats van een hek gebruikt, als ook om voor korten tijd tot een brug over een sloot te dienen.

RUILEN. Buiten de beteekenis van permutare, die Kiliaan alleen heeft, wordt dit verbum gebruikt voor een spel der kinderen, wanneer ze, in een met de twee einden in de hoogte vastgemaakt touw zittende, agterwaards en voorwaards slingeren. Elders zegt men *schongelen* of *schommelen* enz., zie Kiliaan op schongelen. De *ruile* is het aldus vastgemaakte touw.

BRUGGE. Voor boterham, zo als Kiliaan 't ook heeft,

word onder 't gemeen veel onder de boeren hieromstreeks altoos gebruikt.

POFFEN. Borgen. Men zegt: *iets op de pof haalen of koopen*; dat is op credit. De verkooper word gezegt zijn waar aan den kooper te *poffen*, of 't hem *op de pof te geeven*. De soldaten gebruiken ook de term van *op de pof iets te doen*, wanneer ze iets zonder verlof hunner officieren verrigten, waar toe dat verlof nodig was, bij voorb. *op de pof trouwen, uit de stad gaan* enz.

GELTENSNIJDER. Castrator suum. Vergelijk Kiliaan op Ghelten.

DEKKER. Iemand die de boeren huizen met strooi of riet dekt.

PAPPEZOEGER. Volgens de uitspraak, eigenlijk pappezuiger. Een netel, die niet brandt.

OORD. Een kan deelt zig in 2 mengelens, een mengelen in 2 oorden. Dan het gebruik van dit laatste woord bepaalt zig niet tot natte waaren. Men zegt ook *een oord guldens*, voor vijf stuiver, en *een oord rijksdaler* voor een dertiendehalf, zie ook Kiliaan.

BRASPENNING. Waar over Kiliaan kan nagezien worden, gebruikt men hier zeer gemeenzaam voor 10 duiten.

BALG. Voor lijf of buik, vooral aan een dier, bij de boeren in gebruik. Van hier:

BALG-PADDE. Buikpijn van een paard.

BASSE. De dije. Vergelijk Kiliaan op base.

BLOEDSCHRIJVER. Auditeur Militair.

MORT. Zeer, valde, bij voorb. *mort ziek, mort lekker*. Veel bij de boeren in gebruik; in de stad hoort men 't weinig, en niet dan onder 't lage gemeen.

HENKER. Beteekent beul. Zie Kiliaan. Egter word het nooit eigentlijk daar voor gebruikt. Men bezigt dit woord alleen als een exclamatie. Bij voorb. *Het mogt der henker! De henker neen! Wat henker is dat!* — Men kan het altoos voor het even elegante drommel, duivel, donder etc. etc. in plaats stellen.

HOZE. Kous. Ook bij Kiliaan. Ik meen mij te kunnen herinneren dit woord ook wel door Hollanders te hebben hooren gebruiken, dan uit welken hoek dier Provincie weet ik niet.

FOEZEL. Onder 't lage gemeen voor genever. Van hier 't algemeen gebruikelijke:

FOEZEL-DRANK. Voor de spoeling van de genever stokers welke tot het voeden van verkens en andere einden dienstig is. Dikwijls wordt deze foezel-drink bij verkorting alleen *drank* genoemd. Nog van hier het mede algemeen gebruikelijke:

FOEZEL-BRANDER. Voor genever-stoker.

GRUPPE. Diepe voor, zo als dikwerf in wei- of bouwland gemaakt wordt tot afleiding van 't water. Dus het groepe van Kiliaan die dit van grope en gruppe schijnt te onderscheiden. In 't Stadregt van Deventer 3 D. tit. A art. 42 staat groepe voor de goot die langs de stoepen loopt; doch daar voor is het thans niet meêr in gebruik.

SNIBBE. Spijtig, neuswijs vrouwspersoon. Van daar *besnibben*, dat is op een spijtige wijze berispen, bedillen.

SNIGGE. Een slak. Twentsch. Ook bij Kiliaan.

STORK. Ojevaar. Twentsch. Ook bij Kiliaan.

SCHOLDE of SCHOOLDE. Ondiep. Een adverbium. Ik weet niet of 't wel adjective gebruikt word. Men zegt althans: de beek is hier of daar heel scholde; ik denk wegens de platheid en ondiepte van dat vaartuig.

SCHOFTEN. Het poozen der handwerklieden van hun werk. *Schoftijd*, de tijd gedurende welke geschoft word. Een *schoft*, een vierde gedeelte van een dag werkens. Vergelijk Kiliaan.

SCHOFT. Ruw onbeschaafd manspersoon.

DRAMMEN. Verb. Het verdrietig dwingen van een kind. Adject. *drammig*.

DREMMEN, BENZEN. Ik weet naauwlijks eenig onderscheid in 't gebruik dezer twee verba. Wanneer verscheiden personen iets verrigten of zig te zamen ergens heen begeven zullen en een van allen de anderen sterker dan noodig is, of met eene zekere onrustigheid, aanzet om te beginnen of voort te maaken, zegt men van zulk eenen dat hij *dremt* of *benst*.

Spreekwijs: *wat ligt hij te dremmen! te benzen!* Ook maakt men 'er substantiva van, bij voorb. *wat een gedrem, wat een gebens* heeft hij op zijn lijf!

TE ZOEP EN TE BIJT LIGGEN. Een spreekwijs die in 't Kwartier van Vollenhove bekend is en van een land of weg gebruikt wordt, die à fleur d'eau ligt; zoep schrijf ik volgens de uitspraak. Eigenlijk zou het zijn: te zuip en te bijt. Ik weet geen beter uitlegging dan dat men hier gelegenheid heeft tegelijk te zuipen en te bijten. Schoon mij dit wonderlijk gezegt toeschijnt.

GAARDEN of GAAREN. Hof, tuin. Twentsch. De aa wordt hier uitgesproken ten naasten bij als de ou in het Engelsch woord broad. — Eng. garden; vergelijk Kiliaan op gaerde.

TOFFELEN of TOFFELS. Aardappels. Twentsch; Hoogd. Kartoffel.

LUMIEREN. Spreekwijs: *met het lumieren van den dag*, dat is: met het aanbreken.

LOENSCH. Ik weet niets beter, om den zin van dit adjectivum uit te drukken, dan 't barbaarsche woord traiteragtig. Men gebruikt het dikwijls van honden, ook wel van menschen. Kiliaan heeft: loen, homo stupidus etc., doch in die beteekenis ken ik ons woord niet.

GROEVE. *Te groeve gaan* zeggen de Boeren hier omstreeks voor ter begraafnis gaan; schoon zij 't woord groeve alleen niet voor graf gebruiken hoe zeer het daar van de beteekenis heeft. Zie Kiliaan. Het *groeve-maal* is het onthaal, welk ter gelegenheid eener begraafnis gegeven wordt.

MAAKSMAAL. Even als 't groevenmaal alleen bij de boeren gebruikelijk voor 't huwelijksluiten.

BIER. Boeren spreekwijs: *een bier geven*, dat is een gezelschap van boeren op bier onthalen.

DOOBBIDDER. Aanspreker.

VAT. Op sommige plaatzen gebruiken de boeren dit woord voor een doodkist.

OVERLUIDEN. Ten plattelande van Overijssel overluidt

men de dooden, dat is, men trekt één of meêr dagen een bepaalden tijd de dorpsklok aan geduurende dat een lijk boven aarde staat.

PRATTEN. Weinig gebruikelijk dan ten aanzien van kinderen, is: pruilen. Vergelijk Kiliaan, die 't onder anderen voor superbire geeft. In der daad heeft het pratten der kinderen zijn oorsprong uit hunne beledigde hoogmoedigheid.

KRIKKE. Taling. Ook bij Kiliaan. Dit woord opslaande, vind ik toevallig kricke-micke, q.d. kercke-micke: panis candidus in templo sacerdotibus distribui solitus etc. en herinner mij dikwijls te hebben hooren gebruiken de spreekwijs: *hij zei geen kik of mik*, van iemand die, zo als men zegt, bot stil zwijgt. Of deze dingen in eenig verband staan, weet ik niet; maar geef het ter speculatie aan de Letterkundigen.

KRIEWELLEN. Zie Kiliaan op kreuelen.

KRIEWELKRUID. Zie Kiliaan op kreuel-kruid.

HOOISPRINGER. Sprinkhaan. Bij Kiliaan hoi-sprenger.

HEERD. Bij de boeren niet alleen de plaats daar 't vuur ligt, maar ook de geheele keuken, daar 't vuur gestookt wordt. Nota 't onderscheid in de spreekwijzen: Het hout ligt *aan* den heerd, maar het volk is *op* den heerd, dat is in de keuken; en daar zit men *bij* den heerd, dat is bij 't vuur.

LEZEN. Gebruiken de boeren voor bidden.

POESTEN. Blazen. Het vuur *aanpoesten*; *poester* of *vuurpoester*, blaaspijp. Ook bij Kiliaan. Dan wij gebruiken 't woord poesten ook voor hijgen, de actie van iemand die buiten adem is.

BOLKHOUWER. Wordt te Deventer nog de man genaamd, die gesteld is om de kabbeljauw te snijden. Doch bolk voor den visch zelven is niet meer in gebruik.

BEER. Mannetje van 't verken. Zie Kiliaan.

BEHOT. Adverb. Geheim, bedekt. Spreekwijs: *hij is zeer behot met zijn zaaken*. Ik denk dat het een verbastering is van behoed, behoedzaam.

BOKZE, BOKZEN. Broek. Ook bij Kiliaan.

PLOEREN, PLUUREN, AFPLUUREN. Bij voorb. een

bot pluuren, d.i. een been kluiven. Vergelijk Kiliaan op pluisen.

PIEREN. Foppen, misleiden. Kiliaan heeft piere voor een strik, waar mede men wild vangt, welk daar door zeker ook misleid wordt.

WEESJEN. Prieeltje, zomerhuisje. Dit woord heb ik omstreeks Elburg hooren gebruiken.

KLAKKELOOS. Alleen daarom, expres. Men hoort dit, hier althans, niet dikwijls.

KLIKKEN of VERKLIKKEN. Beklappen. Meest onder de kinderen in gebruik, die den scheldnaam van *klink-spaan* geven aan den genen, die klikt. — *Verklikker* noemt het gemeen den geauthoriseerden, die wegens de pagters aan de poort op het sluiken agt geeft.

LIERO. Een jongens spel op 't ijs, bestaande in tegen elkander in te loopen, zo dat die van den eenen kant komen, de anderen in 't voorbij lopen moeten vangen.

HARREWITZEN. Een jongens spel op 't land, waar in de een den anderen moet vangen.

BONGE. Trommel, ook wel blik geheten. Bij Kiliaan vind ik bonghe, tympanium; doch wij gebruijken het voor het huijsraad, en geenszins voor het muziek-instrument. Nog geeft men hier de naam van *bonge* aan een zeker vischnet op hoepels gespannen en met een naauwe opening voorzien, waar door de visch wel in maar niet uit kan komen. Ik meen dat men het in Holland een fuik noemt.

BANDEL. Hoepel. Vergelijk Kiliaan op bandelen, welk woord wij egter in den zin dien hij opgeeft niet gebruiken. *Bandelen* is hier het met hoepels spelen der kinderen.

RANSELEN. Slaan, afkloppen, rossen.

MOTTE. Zeug, zoogend verken. Ook bij Kiliaan.

LUK. Een luk of lukjen heb ik meermalen hooren gebruiken voor een poosje, dat is een korten tijd: maar nooit in Kiliaans algemeener beteekenis van klein.

MANGES. Ondertusschen.

ZUL. Twenthsch; dat is dorpel; waar voor men anders in Overijssel *drumpel* zegt. Zie Kiliaan op suile.

DONNE. Dronken. Twentsch. Men zegt: *de karel is donne*, doch ik geloof niet, dat men zegt: een donne karel.

MEIWORM. De gewoone mei-kever.

DALE. Iets dale zetten of leggen, dat is neder zetten etc.

TUK. Zak in eenig gedeelte van een mans kleeding. Een boersch woord. Algemeener van gebruik in 't boertige. In Drente zegt men *busse*, waarvan Kiliaan een andere doch gelijkformige beteekenis geeft.

NAASZAK. Of eigenlijk denk ik naatzak. Wordt hier veel gebruikt voor 't eenvoudige zak, te weeten wanneer die tot de kleeding van een man of vrouw behoort.

WILLEMEDS. Met opzet. Zie Kiliaan op willemoedigh.

REUPEN. Ongetwijffeld van de zelfde afkomst met *roppen*, welk in onze eerste Lijst voorkomt, en ook van de zelfde beteekenis: doch deze beide woorden worden in verschillende gelegenheden gebruikt. Men zegt van een stoeiend, onbezuïd kind, bij voorb. dat het zig de kleëren van 't lijf reupt, doch men zou niet kunnen zeggen, dat het een ander de kleëren van 't lijf reupte; om dit laatste uit te drukken zou *roppen* beter te pas komen.

REIDEN. 't Hakhout (akkermaals hout, zie onze eerste Lijst) opsnoejen.

REIDEN of UITREIDEN. Kammen met een wijden kam.

REIDEN. Voor reeden. Linnen reiden. Bij Kiliaan *parare*.

REPPELEN. De daad van den beer of 't mannetjes verken in 't paaren. De beer reppelt, de hengst klimt, de bul springt, de hond speelt.

REU. Bij Kiliaan *reud* etc.: *canis mas*.

REUTEN. Het vlas reuten, of in de reute zetten; zie Kil. op rotte.

RUIT. (Men spreekt het uit als *roet*, doch veel korter dan wanneer men roet uit den schoorsteen meent): onkruid. Zie Kil. op ruiten. De Landlieden zeggen ook wel *roeën* voor wieden.

ROEZE. Iets *in de roeze kopen*, per *aversionem emere*. *Hij roest er mede*, d.i. hij verkoopt het niet bij de maat of 't gewigt, maar bij den hoop.

Scheurwortel. *Convolvulus Major.* Smeerwortel.

Hondebloemen. *Dend. leonis.* *Passiflora* kant-
kas bloem.

Waternier. *Epilobium* Lambert. Wilde vlier.

Wrangwortel. *Helleborus niger.* Kwastnied-
wortel.

Sibbestok of Lubbelhak. *Levisticum.* Levast.

Oogenklaar. *Thalictrum majus.* Hinkhinde
gouwe, Schellekruis.

Kruip door den tuin. *Hedera* terrestris. Hondst-
draf, aadorijl.

Tagtenouivel. *Hypericum.* St. Jans Kruid.

Prilinen-beerend. *Mentha aquatica.* Water-
munt.

Onze lieve vrouws Peestros. *Serpillium vulgare*
Wilde thym. Kwendel.

Slogterop. *Dulcamara.*

Koe

ROEZEMOEZEN. Ravotten, stoejen, wild spelen, of iets diergelijks. 't Valt moeilijk dergelijke woorden te bepalen. Men gebruikt ook het subst. *roezemoes*, bij voorb. 't is een *regte roezemoes van een jonge*.

SCHEURWORTEL. *Consolida Major*. Smeerwortel.

HONDEBLOEMEN. *Dens leonis*. Paarden kankerbloem.

WATERVLIER. *Ebulus sambucus*. Wilde vlier.

VRANGWORTEL. *Helleborus niger*. Zwarte nieswortel.

LIBBESTOK of LUBBESTOK. *Levisticum Lavas*.

OOGENKLAAR. *Chelidonium majus*. Stinkende gouwe, schellekruid.

KRUIP DOOR DEN TUIN. *Hedera terrestris*. Hondsdraf, aardvijl.

JAGTENDUIVEL. *Hypericum*, St. Jans kruid.

BRUINEN-BEEREND. *Mentha aquatica*. Watermunte.

ONZE LIEVE VROUWS BEDSTROO. *Serpillum vulgare*. Wilde thijm. Kwendel.

SLOGTEROP. *Dulcamara*.

HOE LANGER HOE LIEVER. Kwalsterhout.

OOGENSTEEN. *Vitriolum album*. Witte vitriool.

HANEPOOT. *Imperatoria*. Meesterwortel.

CITROEN-KRUID, SCHOTKRUID. *Abrotanum*. Herb. Averoen. Averuit.

BRAMEN. *Genista*. Bremkappers.

VAANAPPEL. *Colocynthis*. Coloquint-appel.

STAVERZAAD, LUISZAAD. *Semen Staphis Agriae*. Monnikenpoeder. Lubkruid.

WORMKRUID. *Semen tanacetum*. Boeren Wormkruid. Rijnvaren.

KUKKELE, KUKKELEBOONEN, KOKKELBEZEN. *Coccus Indus*. Indiaansche beziën.

BLOEMEN VAN BAAI. *Flores Verbasci*. Bloemen van Wollekruid, van Toortskruid.

KELDERMOTTEN. *Millepedes*. Pissebedden.

WALRAAD. *Sperma ceti*. Walschot.

TEILE. Platte, ronde, houten bak, de gedaante van een schotel hebbende.

SPONT. Stop op het bom-gat van een ton. Zo ook *spont-gat*. Zie Kiliaan op spongie.

ZIJE. Teems. Zie Kiliaan op Sijghe.

SPROKKELS, SPRIKKELS. Dunne, afgevalen takjes van boomen. Van hier *sprokkelen* verb. voor de sprokkels oprapen. Men zegt evenwel niet *sprikkelen*.

AIREN. Verb. Een boer zou Ruth II vs. 3 dus vertalen „zo ging zij heenen, ende kwam, ende *airde* agter de maaiers”.

TUIG. Nomen collectivum voor allerhande kleeding.

BUIKZIEK. (Uitspraak boekziek.) Beurzig; van vrugten sprekende.

AREND. Het mannetje van de duiven.

MINNE. Het wijfje onder de duiven.

EENDEVLOT. (Uitspraak endevlot.) Eendekroos.

DOEK. Zeer gebruikelijk voor linnen, zo lang het niet tot kleeding vermaakt is.

ZEEGE. Geit, wijfje van den bok.

FOMMELEN, VERFOMMELEN. Als men eenig linnen, klederen of diergelijk goed zo onagtzaam zamenpakt, dat het kreuken moet, wordt men gezegt te *fommelen* en het goed te *verfommelen*.

WIJER. Visch-wijer, voor vijver. Twentsch.

KEUKELLEN. Tuimelen, buitelen. Kiliaan heeft kokelen in een ruimer beteekenis voor histrionem agere. Men ziet dus de etymologie voor al als men zijn aanwijzing op 't woord guichelen hier mede vergelijkt.

WIÊ. Volgens de uitspraak, bij contractie voor *wiede*, teen met een oog, waar mede men takkebosschen enz. zamenbind. Dewijl de takken van den wilgeboom hier toe veel gebruikt worden is de Etymologie ligt op te maken. Zie Kiliaan op *widde*. In Munsterland zegt men nog *wiede* voor *wilge*.

DERDE LIJST
VAN WOORDEN EN SPREEKWIJZEN MEEST
TE DEVENTER OF DAAR OMTRENT
GEBRUIKELIJK

KEUKELLEN. Tuimelen. De jongens keukelen over den kop. Of het van gochelen komt, weet ik niet, maar voor begochelen zegt men hier *bekeukelen*. — Hoogd. Caukeler, Gaukler, Calculator, Fascinator.

KIPZE. Muts. In den boertenden stijl.

KALLEN. Wordt ten plattelande voor praten gebruikt. Het woord is bekend genoeg. Bij Slichtenh. Geld. Gesch. bl. A 12 vindt men *kallinge*.

BEGORSSELEN. Wanneer het water begint te bevroezen en als met een dun zeer buigzaam vlies overdekt wordt, zegt men dat het begint te *begorsselen*.

WIË. Wiede is bij Kiliaan *vimen* en *funis*. De zin waar in wij *wiê* gebruiken voegt beide beteekenissen te zamen, want wij nemen 't voor een teen, welk men in plaats van een touw gebruikt, om hout enz. zamen te binden.

REPPELEN. Klauteren zonder in de hoogte te komen. Dit is, hoe gebrekkig, de beste omschrijving, die mij invalt. De kinderen reppelen dikwijls op de stempels van de stoelen.

SCHORRIJ-MORRIJ. Een woord welk minagting en mengeling uitdrukt. Voorbeelden: *schorrijmorrij van volk*, *slegt volk*. Een korf met onderscheidene soorten van appelen ziende, zoude men zeggen: dat is allerlei *schorrijmorrij* door malkander.

TELDER. Tafel-bord. Bij 't gemeen in de steden veeltijds, bij de Boeren bestendig in gebruik.

HAAL. Adject. Bij Kiliaan *exsuccus*. Dus zeggen wij *een haale wind* voor een schrale, uitdroogende.

HAAL. Substant. Werktuig, dienende in plaats van een keten, om den pot aan te hangen en uitgetakt om den pot te kunnen hooger of lager hangen. Kiliaan vertaalt het door climacter. *Haalboom* is het ijzer, waar aan 't haal of de keten in den schoorsteen vastgemaakt wordt.

HORREL. Adject. Dit wordt gebruikt van houtwerk, welk, door droogte te sterk gekrompen, kwalijk in elkander sluit. Inzonderheid is 't in gebruik van kuipers werk. *Een horrel vat*.

WEEME. Predikants huis ten platten lande, zie ook Kiliaan, en A. de Rooij Mengelstukjes.

WIMME of WIEME. Juist als bij Kiliaan, de plaats, daar 't gerookte vleesch opgehangen wordt.

ARKZEL PAPIER. Vel papier.

HILLIGEN. Kinderprinten. Ongetwijffeld dus nog genoemd, om dat ze voormaals de beeltenissen der Heiligen vertoonden. De boeren zeggen nog wel *hillig* voor heilig.

RACHEN of RAGCHEN. Twentsch. Op iemand iets te zeggen hebben, kwaadspreken. De phrasis is *op iemand rachen*. Rachen, Hoogd. is wreken. De liefhebbers van 't etijmologiseren mogen 't om mijnent wil wel van Kiliaans rach, raghe of ragh, aranea, afleiden.

SPIJKER. Heeren-huis op een buiten plaats. In 1674 eischten de Munsterschen van de burgers der Overijsselsche steden een belasting onder den naam van Spijkerstuij. Silvius Saken van Staat X B. bl. 52. Vergelijk Kiliaan op Spijker.

SNAAR. Wakker, ter deeg. Voorb. een snaar karel; dat gaat 'er snaar op aan. Dus adject. en adverb.

KOLDE. Bij de boeren zeer gemeen. Koorts. *Kold* is hier de uitspraak van koud.

DUDELS, ZWANENBROOD. Twee namen van de zelfde waterplant, die als salade gegeten wordt.

WEERTS. Een hamel. Zie Kiliaan op weder.

RELLIK. Zindeljk. Dan dit is veelligt een verbastering van reineljk.

RAL, RELEN. *Ral*, Adject. snapachtig. *Rellen*, snappen. Zie Kiliaan.

ROER. Ook wel *vuur-roer*, *snaphaan*. Zie Kiliaan.

ROEDENDRAGERS. Stads boden, die bij plegtige gelegenheden voor de Magistraat met roeden uitgaan.

GUST. Onbevrukt. Een guste koei. Zie ook Kiliaan. Van een paard wordt het niet gebruikt.

GREULEN. Meesmuilen.

HARD. Gezond, sterk.

KOMME. Koker van hout of steen, onder den grond doorloopende, en tot een waterleiding dienende.

KOEME. Houten bak van de looiers, in de aarde gemaakt, om de huiden in te zetten.

ZWIL. Eelt; bij Kiliaan ook *swil*.

OPSTULPEN. Stulp is een potdekzel; *opstulpen* is een ding boven op een ander dekken.

BALSTUURIG. Of *baloorig*. Van een kind, paard enz. welke kwalijk te bestieren zijn. Kiliaan heeft het laatste, maar in eenen anderen zin.

NAGELHOUT. (Uitspraak *neegel-holt*, ee als de Grieksche *êta*). Dus noemt men de spieren uit de bil van een rund, welke in den rook gehangen worden.

POLVEN. Hard slaan, kloppen. Kiliaan heeft polveren, in pulverem redigere. Van hier *polveiën*, hielen van de schoenen.

EENERHANDIG. Eigenzinnig. Dit woord sluit ook eenigermate het denkbeeld van droefgeestigheid in.

KRIMPE. De maag van een vogel.

SLIM. Adject. Wij gebruiken 't niet alleen voor loos, vafer, subdolos zo als Kiliaan heeft, maar ook voor een hoogen graad van ziekte. Bij voorb. *hij is zeer slim*, d.i. zeer ziek. Men zegt ook in 't gemeen, dat is slim, slimmer, of het slimste, voor: dat is erg, enz.

KAËN. Schijnt gecontraheerd van kanen. De overblijfsels van uitgebraden vet. Van deze *kaën* maken de kaarsmakers *kaën-brood*, ook wel *kaars-koek* genoemd, veel gebruikt om honden te voeden.

GLINT, RIKKING. Afschutzel, gemaakt door palen of staken in den grond te zetten, en dan smalle planken, latten of

takken horizontaal daar tegen vast te maken. Zie Kiliaan op glend.

WAË. Contracte van *wade*. *Waë van 't been*, poples. Ons gebruik verschilt dus van Kiliaan die het door sura vertaalt.

WANKEN. Wordt op sommige plaatsen ten platten lande voor *gaan* gebruikt.

WEEPE. Teen of ander diergelijk hout te zamen gebonden, om de onderste vastigheid van een wal langs een gragt enz. te maken. Fr. saucisson.

GLOEPE. Subst. Juist als bij Kiliaan, zeker vogelnet, doch het verbum *gloepen* gebruiken wij niet zo zeer voor insidiari als om de phijsionomie uit te drukken van iemand, die op zijn luimen ligt. Even eens dient het adverb. *gloeps*. Dus zeggen wij, *hij zit te gloepen, hij ziet er gloeps uit*. Ook adjective een *gloeps karel*, dien men mede substantive een *gloepert* heet.

GORSELEN. Het roggen brood een korten tijd in den oven geweest zijnde, wordt er uitgenomen en *gegorsseld*, dat is, door middel van een kwast met water bestreken, waar na men 't gaar bakt.

STORTEBOLLEN. Over 't hoofd tuimelen, een kinderspel. Twentsch.

SPREU. Uitgedroogd en daar door bros geworden. De landlieden klaagen ook wel dat het koorn in den oogst te *spreu* is en daardoor bij 't inzamelen te veel wegvalt. Hoogd. sprö, mager, zwak.

ETGROEN. Volgens de uitspraak; anders, gelijk bij Kiliaan, eetgroen. Na-gras. Gras welk eens gemaaid geweest is.

BETEUN. Schaars.

NIJDSCH. Adject. en adverb. Ik twijffel niet of dit komt, zo wel als *nijdig*, van *nijd* af, doch de betekenis is zeer verschillend. Men gebruikt het vooral van iemand, die een ander buiten reden pijn aandoet. De kinderen, met elkander stoeiende, beschuldigd de een den ander niet zelden van *nijdsch* te zijn of *nijdsch* te speelen. Evenwel is de modificatie van buiten reden niet altoos in het denkbeeld aan dit woord gehegt; men zegt ook, *hij sloeg er nijdsch op* in 't gemeen.

NIEVERS. Zeer gemeen voor nergens. Bij Kiliaan leest men niewers.

EIKELWORM, EEKELWORM. De gewoone mei-kever. Denkelijk ontstaat deze naam uit de gedaante en kleur van 't beestje.

MISMAS of GEMISMAS. Verwarring.

OOLIJK. Wordt gebruikt niet alleen voor vafer, astutus gelijk Kiliaan heeft op oodelick, maar bij de boeren beteekent het ook *ziek*.

STRUMPEN. Over-koussen zonder voeten. Zie Kiliaan op strompe.

VEEMEN. *Een naald veemen*, een draad door het oog der naald steken.

GIEREN, GUNZEN. Beiden in de beteekenis als bij Kiliaan op ghieren, avide petere, inhiare.

KLIK. Op 't half kwartier hoort men te Zutphen een of twee kleine klokslagjes, en dit noemt men *klik*. Dus zegt men bij voorb. *klik voor zeven*. Vergelijk Kiliaan op klick.

KLIKKE. Subst. Dit woord gebruikt men, om een stijf onbeschaafd vrouwspersoon uit te drukken. Misschien komt het bij overdracht van klick bij Kiliaan clava. Veeltijds voegt men er het adjectivum heel bij, en zegt *een heele klikke*.

BLIJ. *Iemand blij hebben* zegt men kortswijlende voor iemand lief hebben.

PODDE. *In de podde raken, komen, zijn*. Van menschen, die verslorderen of dingen die slorzig behandeld zijn of worden. Hier van ook *podderig* voor slorzig, morssig, ongedaan, en 't verbum *verpodderen*.

BLUISTERIG WEDER. Onstuimig weder. Kiliaan heeft bluisieren, maar in een andere beteekenis. — To bluster, Eng.

KRENSELEN. Verb. Dit woord is, gelijk meêr anderen, die alleen in bijzondere omstandigheden gebruikt worden, moeilijk te omschrijven. Men gebruikt het van iemand, die zig verveelt of dien het geene hij hoort of ziet, onaangenaam is, en die het zelve door zijne uiterlijke houding doet bemerken.

KRUK of KROK. Kerf in een hout.

LAAR. Flauwhartig. Kiliaan heeft *laere*, *inanis*, *vacuus*, en de flauwhartigheid is wel een uitwerkzel van een ledige maag.

LAAK-PAAL. Grens-paal. Een paal, om de afscheiding van twee landen uit te perken. Ook gebruiken wij het verbum *laken*, om de rigting van de grenzen uit te drukken. Bij voorb. *De paal A laakt op den paal B*, dat is, een lijn, tusschen de paalen A en B getrokken, wijst de grenzen aan. *Lae*, *lag*, *lags*, *lax*, *Leges*, quasi qua legem dat de *confinibus*. Gloss. Teut. *Schilteri*.

VERSPOGTEN. Verstikken. Van onbezielde dingen namelijk, als van hout etc.

VERPLEEGEN. Van alle noodwendigheden verzorgen. Weeskinderen worden in het weeshuis verpleegd. — Hoogd. *Pflege*, *cura*.

TUUR-HOUT. Stijl, waar aan de runderen op de stallen gebonden worden. Zie Kiliaan op *tuier*.

DODDEKUIKENTJEN. Dus noemt men boertende het jongste kind, om aan te duiden, dat er de ouders mal mede zijn.

BESMULLEN. Ook wel bij verkorting *smullen*, bemorssen. *Smullig* adj. of *besmuld*, bemorst.

SMUISTERIG. Het zelfde als *smullig*. Zie Kiliaan op *smuisteren*. Dit wordt ook wel van 't weder gebruikt, als de lugt vogtig en regenagtig is.

DAZE. Onvernuftig en traag vrouwspersoon. Vergelijk Kiliaan op *daes* enz.

WEERZAAM. Wordt gebruikt van spijs, die schielijk tegenstaat. Ook heeft men 't verbum *weeren*. Bij voorb. *die kost weert mij*, dat is ik kan er weinig of niet van eten zonder dat hij mij tegenstaat.

MALLE SCHELLING. Een zestehalf.

STOETE. Onbeschoft vrouwspersoon.

DRIE-EGGE. Stijfhoofdig mensch. Of dit iets gemeen heeft met het geen ik in mijn eerste lijst op *Dun-egge* aangetekend heb, laat ik den Etymologisten over.

OZEWOLD. Domoor, lompert.

STOBBE. De wortel van den boom, welke in den grond gebleven is na dat de boom gekapt is.

STOB of STOP. *Op een stop.* Dat is, aanstonds.

PLEEREN. (De uitspraak van ee als de Grieksche êta.) Plengen. Waarschijnlijk alleen een verbastering.

KEUZEKEN. Ook wel *keuzelen*. Mallen zegt men in Holland. Misschien een verbastering van liefkoozen.

SCHIJTJEN. Quitancie van betaalden impost. Ook wel *schijn*; N. Gener.

KEEZEBRIEFKEN. Rekeningje van schoolgeld. Eigenlijk kiesbriefje, omdat op sommige scholen een kind, welk het rekestje betaalt, verlof krijgt, en nog een ander kind kiezen mag om in dat verlof te deelen.

OOGENSLAG. Oogenblik; bij Kiliaan oogh-opslag.

RUISSEN. Stoeien, geraas maken als de kinderen doen. Zie Kiliaan op ruischen.

KANTHAKEN. Alleen gebruikelijk, zo veel ik weet, in deze eene spreekwijs. *Iets bij de kanthaken krijgen*, voor iets bij de hand of in gereedheid krijgen of iets aanvatten. In een boertenden stijl.

VINNER. Dit woord is niet meêr in gebruik, doch het in onze Stads Resolutien van 1675 gevonden hebbende in de beteekenis van keurmeester van beesten, oordeelde ik het hier een plaats te verdienen.

GLIEVE. Reet. Voorb. hij keek door de glieve van de deur.

PRIESTEN. Op de felicitatie-dagen ter gelegenheid van een huwlijk, was het in vroeger dagen de gewoonte, dat de bruid in het voorhuis zat en daar de gelukwenschingen van alle de inkomenden ontving, welken daarop in de kamer doortraden doch haar zitten lieten; en hier moest de bruid blijven zitten, tot dat elk die verwagt wierd binnen was. Om dit bedrijf der bruid uit te drukken, zeide men, dat *zij zat te priesten*. Dit is mij door een zeer oude vrouw, die het nog geheugde, verhaald. — Iemand, die in gezelschap zeer stil zit en niet tot het gesprek toebrengh, wordt nog heden gezegd *te zitten priesten*. — Pristenter Gloss. germ. dilatatus, sich brusten, pralen, grosz

spreken, stoltz werden. — Kan het een verbastering zijn van prijken bij Kiliaan dare se spectandum, of kan het komen van prootsch bij Kiliaan superbus? Dit laatste heet in goed Deventersch *pruts*.

TUIN. Beteekent hier nooit den hof, maar wel een van teen of ander hout gevlogten heining, die den hof of iets anders afsluit. Vergelijk Kiliaan.

STIJPERIG. Halstarrig, prattende. Van een kind gesproken. Van hier 't verbum *stijperen*.

BLEUKERIG. Adj. Spijs, die naar den rook smaakt, smaakt *bleukerig*; blaeken, flammare, bij ons *bleuken*.

BISZEN. De actie der runderen met een opgekromden staart door de weide huppelende. Van hier het spreekwoord *als de eene koe bist beurt de andere de staart op* om de navolging van eens anders doen uit te drukken. — Biszen wordt ook gebruikt van iemand, die gestadig heen en weder loopt en de vertooning van groote drokte maakt. In 't steedje Ommeñ wordt een jaarmarkt gehouden, waar een groote toevloed is, doch waar de koophandel binnen weinig uren verrigt is. Deze heet de Ommer bissinge, ongetwijffeld wegens de groote drokte en beweging.

REGISTER VAN WOORDEN

Aale, aalte	15, 25	bekeukelen	43	boeren-kool	9
aalruune	25	bengelen	27	bokze(n)	37
aever-baeze	13	benk	27	bolkhouwer	37
aever-dassche	13	bentert	27	bonge	38
afbottelen	18	benzen	35	bongel, bungel	30
afpluuren	37	besmikkelen	5	bongelen	30
afvreeën	29	besmodden	33	borgh	28
airen	42	besmullen	48	bosschen	10
akkerhout	13	besnibben	35	bot, bot-bijle	18
akkermaal(shout)	13	beteun	46	bouwen	30
arabische kool	9	beteutelen	6	bouwmeisterken	32
arend	42	beteuterd	6	bouw-zicht	8
arf	8	betuemigen	2	braam	13
arkzel	3	betutteld	6	bramen	41
armen-jager	11	beusen	27	braspennig	34
		bier	36	bremer-kool	9
Balg(padde)	34	bijnagel	7	brink	9
balie	27	bijslag	28	broodweke	19
balie-mande	33	bisse, bissingen	27, 50	brugge	33
balken	6	bissen, biszen	27, 50	bruine-be(c)rend	13, 41
baloorig	45	bleekes	18	brummelbosch	13
balstuurig	45	blekken	18	brummel-doorn	13
bandel	38	bleukerig	50	brummels	13
bandelen	38	blij	47	buis-kool	9
barve	33	bloedaalen	16, 25	bunzing	12
basse	34	bloedschrijver	34	busse	39
bede dienst, bee	27	bloemen van baai	41	Citroen-kruid	41
beer	28, 37	bloem-kool	9	Dale	39
bega(a)vinge	16, 27	bluete	30	dammeren	32
begorsselen	43	bluisterig	47	dauwelen	19
beho(d)t	27, 37	boekziek	42		

dawwelen	19	Gaar(d)en	36	grupaas	19
daze	48	galle	16	grupe	19, 35
dekker	34	garf-kamer	16	gunzen	47
dele, delle	6, 28	garfzaad	16	gust	45
dissel	17	ga(r)st	15, 16	guuren	15
dobbert	7	garsten	15		
doddekuikentjen	48	garve	16	Haal	43
doek	42	gasten	15	haal	44
donder-schoer	21	gebinten	28	haalboom	44
donne	39	gebonten	28	haar	6
doodbidder	36	gedawwel	19	haaren	8
drammen	35	gedutten	20	haar-hamer	8
dremmen	35	geer	24	hagel-schoer	21
drie-egge	48	geërfden	2	hak(ke)	6
drumpel	38	gellig	16	halfslag	28
dudels	42	gelte	28	hanepoot	41
dun-egge	7	gelte(n)snijder	28, 34	hard	45
dut(ten)	20	gemeenten	2	harrewitzen	38
Eek	10, 30	gemismas	47	heemken	24
eekel-worm	47	gente	11	heerd	37
eendot	42	gepse	23	heillever	11
eenerhandig	45	gespikkeld	30	heirbaan	25
een-winter	11	gevaar	8	held-greepe	23
egge	7	giebeltjes	23	helleslaage	25
eiloof	13	gier	24	helleweg	25
empten	12	gieteling	9	hellig	24
emptig	12	gijbeltjes	23	hellingen	24
emten	12	gilte	28	hemeltjen	24
enk, esch	10	glazemaker	12	hengste-vul	12
enter	11, 28	glieve	49	henker	34
erfgenamen	2	glint	45	hennekleed	20
etgroen	46	gloepe	46	hilde	6, 28
everdas	13	gloeps	46	hilligen	44
		goedheeren	2	hobbel	28
		goor	19	hogten	28
Feil	20	gorsselen	46	holting	2
filetten	13	graven	13	holt-richter	2
folmolen	28	greepen, grepe	23	holtsen	28
foezel	35	greulen	45	hond-aas	23
foezel-brander	35	grijnen	24	hondebloemen	41
foezel-drank	35	grinte	23	hooi-maat	10
fommelen	42	groeve	36	hooispringer	37
froesselen	19	groeve-maal	36	horrel	44

hot	6	knoffelen	11	huiszaad	41
hoze	35	knol-kool	9	luk(jen)	38
huilen	24	knötteren	11	lumieren	36
hut(t)entut	9	koeme	45		
		koert	10	Maaksmaal	36
immen	12	koeze	20	maan-nuuren	6
immekeer	12	kokkelbezen	41	maat(jen)	10, 33
		kolde	44	maerenvul	12
Jaarig	11	komme	45	manges	38
jagtenduivel	41	koote koeze	20	marken	2
jent	11	korten	15	markengericht	2
jummer toe	30	korter	15	markenrichter	2
		kotter	13	mark-paal	3
Kaa	21	kotterstae	15	mate	10, 33
kaa-dijk	21	kregel	17	meen(t)en	2
kaên	45	krensselen	47	meijtijd	28
kallen	43	kreunen	30	meiworm	39
kamp	13	kreute	30	melk worden	6
kanthaken	49	kriewelen	37	mengelen	34
kat-aas	17	kriewelkruid	37	mestgrepe	23
kater	13	krikke	37	miegen	15
keezebriefken	49	krimpe	45	miere	16, 28
keldermotten	41	krisselbezen	24	mierig	16, 28
keren	18	kruip door den tuin	41	miig-empten	12
keu(n)	11	kruk, krok	47	minne	42
keukelen	42, 43	krukke	5	mismas	47
keuken	11	kuieren	17	molder	32
keusselingen	10	kuizen	10	molenkijker	7
keuter	13	kukkele	41	molfer-kiste	1
keuzeken	49	kwenne	1	molferen	1, 28
keuzelen	49			molsteren	1
kif	10	Laak-paal	48	mort	34
kik of mik	37	laar	48	motsteenen	12
kipze	43	laken	48	motte	38
klakkeloos	38	langen	17	motten	12
klief(t)en	32	latte naegel	21	motze	7
klijen	24	lezen	37	mulder	32
klik	47	hiero	38		
klikke	47	lieven	1	Naaszak	39
klikken	38	loensch	36	naegel	20
klink-spaan	39	los	17	nagelhout	45
klunderen	20	lubbestok	41	neegel-holt	45
knikker	10	lugte	18	nerf, narf	8

nievers	47	priesten	49	schande	33
nijdsch	46	proesten	23	schelling	20, 48
nuuren	6	pruts	50	scheper	31
				scheurreldoek	31
O(i)rdeldrager	28	Rad	30	scheurwortel	41
onze lieve		ra(g)chen	44	schijntjen	49
vrouws bedstroo	41	ral	44	schinder	23
oogenklaar	41	ramaker	30	schind-meere	21
oogenslag	49	ranselen	38	schiw	21
oogensteen	41	reepe	31	schoe-naegel	21
oolijk	47	reiden	39	schoer	21
oord	34	rellen	44	schoft	35
opstulpen	45	rellik	44	schoften	35
overluiden	36	reppelen	39, 43	schol(de)	28, 35
ozewold	48	reu	39	scholde	31
		reupe	18	schorrij-morrij	43
Paas	30	reupen	18, 39	schotkruid	41
palm-dorentjen	10	reuten	39	schueper	31
pappezoeger	34	rijs, rijze	9	schutters	2
peerde-dood	7	rijsjen	32	schuwwen	21
pier	9	rijze-bosch	9	sedde	17
pieren	38	rikking	45	sla(a)ge	24
pier-kruid	9	roebol	30	sleten	28
pier-rot	9	roedendrager	45	slieten	6
pinke(n)	11	roeën	40	slim	45
plaggen	8	roer	45	slogterop	41
plaggen-mest	8	roet	39	smodde	33
plaggen-zigt	8	roeze(n)	39	smodden	33
pleeren	49	roezemoes	41	smodderig	33
pletteren	23	roezemoezen	41	smokkelaar	5
ploeren	37	rood-scheller	23	smokkelarij	5
ploeter-dier	23	roo-meest	28	smokkelen	5
ploeteren	23	roppen	18, 39	smokken	5
plukken	19	rouw-ijzel	32	smuisterig	48
pluuren	37	ruile(n)	33	smullig	48
podde	47	ruissen	49	snaar	44
podderig	47	runneken	33	snaarse	31
poesten	37	runnen	33	snibbe	31
poff(fen)	34			snigge	35
poffert	9	Sad-aas	17	soebes	17
polven	45	sadde	17	spaangrepe	23
polveiën	45	savoojkool	9	spiiker	21
pratten	37	schadden	8	spiikermate	21

spijker	44	tuemig	2	vinner	49
spijt	33	tueven	2	visch-wijjer	42
spinde	24	tuig	42	vlakken	28
spint	24, 33	tuigen	17	vleken	28
spogten	24	tuin	50	volke	13
spont	42	tuk	39	voorme(d)e	28
spreu	46	tukker(tjen)	12	vorgtvul	12
sprikkel	42	tuntelen	18	vosper	3
sprok-emten	12	tunteler	18	vöspel	5
sprokkel(en)	42	turfgrepe	23	vrangwortel	41
sprokken	12	tuur-hout	48	vree	29
spunne	24	tweedonkeren	18	vreën	29
spye	20	tweelichten	18	vroeschelen	19
spy-feniin	20	tweernen	32	vrommes	31
staaknaegel	21	twijg	32	vruchten	15, 29
stal-mest	8			vrugt	15
starke, sterke	6	Uitreiden	39	vrugten	15
staverzaad	41	ulk	12	vullemeule	28
steenmotten	12	ulke-doof	12	vuur-roer	45
sterken-kalf	6	utentut	9		
sti, stie	7			Waaren	17
stijperen	50	Vaald, vaalt	15	waê	46
stijperig	50	vaanappel	41	waek	11, 17
stob, stop	49	varen	8	wagchel	33
stobbe	49	vat	36	wagenspaar	24
stoete	19, 48	ve(e)ken	28, 33	wagten	17
stork	11, 35	veemen	47	walraad	41
stortebollen	46	verfommelen	42	wandluis	33
strumpen	47	vergangen	31	wanken	46
stulpe	33	verhellingen	24	wasch-balie	27
		verhennekleden	20	watervlier	41
Teile	42	verklikker	38	weeke	11, 17
telder	43	verknoffelen	11	weeme	44
teumen	2	vernaegelen	21	weepe	46
teumig	2	verpleegen	48	weeren	48
te zoep en te bijt	36	verpodderen	47	weerts	44
tijen	7	verspogten	48	weerweide	28
tochtgraven	13	vertoessen	32	weerzaam	48
toessen	32	vervaerd	9	weesjen	38
toffelen	36	verweelderen	17	weezeboom	15
toren-kaa	21	verwelken	17	weggen	19
trippen	20, 28	verzaluwen	17	weggene-melk	19
tuemen	2	viller	23	weggen-wecke	19

weite	13	wimme	44	ziel, zijl	31
welle	21	wormkruid	41	zije	42
wel-zand	21	wurtsing	9	zigt	7
werrig	16			zoch, zogjen	8
wiê	42, 43	Zeege	42	zolder-naegel	21
wiege	19	zegel(en)	8	zomer-kool	9
wieme	44	zeike(n)	15	zomp	29
wierig	16	zelf-egge	7	zul	38
wijjer	42	zelf-kante	7	zwanenbrood	44
willemoeds	39	zelnde	31	zwil	45